

Ersättning för ideell skada, m.m.

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2000/01:68 Ersättning för ideell skada jämte två med anledning av propositionen väckta motioner.

Propositionen innehåller förslag till ändringar i bl.a. skadeståndslagen. Lagförslagen syftar till att stärka rätten till skadestånd för ideell skada. Förslagen innebär att nära anhöriga till den som dödas genom en skadeståndsgrundande handling får en lagstadgad rätt till ersättning för de psykiska besvär som han eller hon åsamkas på grund av dödsfallet. Vidare innebär förslagen bl.a. att rätten till ersättning för ideell skada vid personskada och för kränkning genom brott skall kunna ärvas i större utsträckning än i dag.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2002.

I betänkandet behandlar utskottet också 16 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 2000 i olika skadestånds- och försäkringsrättsliga frågor.

Utskottet tillstyrker regeringens lagförslag och avstyrker bifall till samtliga motionsyrkanden.

I betänkandet finns tio reservationer och två särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet.....	7
Ärendet och dess beredning.....	7
Bakgrund.....	7
Propositionens huvudsakliga innehåll.....	9
Utskottets överväganden.....	10
Inledning.....	10
Ideell ersättning vid anhörigs död.....	11
Kostnader för anhöriga.....	15
Hushållsarbete i hemmet.....	16
Rätten att ärva ideellt skadestånd.....	17
Jämkning på grund av medvållande.....	19
Ersättning för ren förmögenhetsskada, m.m.....	21
Vissa andra skadeståndsrättsliga frågor.....	25
Preskription av skadestånd.....	25
Verkställighet av utländska avgöranden om skadestånd.....	26
Ansvar för genmodifierade organismer (GMO).....	28
Ersättning till enskild för fingerade personuppgifter m.m.....	28
Försäkringsrättsliga frågor.....	29
Jämställdhet i försäkringsvillkoren.....	29
Patientskadelagen.....	30
Utvidgat ansvar för trafikförsäkringen.....	33
Obligatorisk hundförsäkring.....	34
Reservationer.....	36
1. Ideell ersättning vid anhörigs död (punkt 1).....	36
2. Ideell ersättning vid anhörigs död (punkt 1).....	37
3. Kostnader för anhöriga (punkt 2).....	38
4. Hushållsarbete i hemmet (punkt 3).....	38
5. Rätten att ärva ideellt skadestånd (punkt 4).....	39
6. Jämkning av skadestånd på grund av medvållande (punkt 5).....	40
7. Ersättning för ren förmögenhetsskada (punkt 7).....	40
8. Skadestånd till företagare (punkt 8).....	41
9. Ansvar för genmodifierade organismer (punkt 13).....	41
10. Jämställdhet i försäkringsvillkoren (punkt 15).....	42
Särskilda yttranden.....	43
1. Jämställdhet i försäkringsvillkoren (punkt 15).....	43
2. Utvidgat ansvar för trafikförsäkringen (punkt 17).....	43

Bilaga 1 Förteckning över behandlade förslag.....	44
Propositionen	44
Följdmotioner.....	44
Motioner från allmänna motionstiden	45
Bilaga 2 Regeringens lagförslag	47
Bilaga 3 Av reservanternas föreslagna lagändringar	57

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Med hänvisning till de motiveringar som framförs under Utskottets överväganden föreslår utskottet att riksdagen fattar följande beslut:

1. Ideell ersättning vid anhörigs död

Riksdagen antar 5 kap. 2 § regeringens förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207).

Riksdagen avslår därmed motionerna 2000/01:L8 yrkande 3, 2000/01:L9 yrkande 1 och 2000/01: Ju933 yrkande 25 i denna del.

Reservation 1 (m)

Reservation 2 (fp)

2. Kostnader för anhöriga

Riksdagen antar 5 kap. 1 § första stycket 1 förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207).

Riksdagen avslår därmed motion 2000/01:L8 yrkande 1.

Reservation 3 (m)

3. Hushållsarbete i hemmet

Riksdagen avslår motion 2000/01:L8 yrkande 2.

Reservation 4 (m)

4. Rätten att ärva ideellt skadestånd

Riksdagen antar

dels 6 kap. 3 § förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207),

dels 9 § regeringens förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410),

dels ock 5 § fjärde stycket regeringens förslag till lag om ändring i brottskadadelagen (1978:413).

Riksdagen avslår därmed motionerna 2000/01:L8 yrkande 5, 2000/01:L9 yrkande 2 och 2000/01: Ju930 yrkande 13.

Reservation 5 (m, c, fp)

5. Jämkning av skadestånd på grund av medvållande

Riksdagen avslår motion 2000/01:L8 yrkande 4.

Reservation 6 (m)

6. Jämkning av trafikskadeersättning

Riksdagen avslår motion 2000/01:L604.

7. Ersättning för ren förmögenhetsskada

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ju930 yrkande 14.

Reservation 7 (m)

8. Skadestånd till företagare

Riksdagen avslår motion 2000/01:L9 yrkande 3.

Reservation 8 (m, fp)

9. Moms på skadestånd

Riksdagen avslår motion 2000/01:L606.

10. Lagförslagen i övrigt

Riksdagen antar regeringens förslag till
dels lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207),
dels lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410),
dels ock lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413), i den mån lagförslagen inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan.

11. Preskription av skadestånd

Riksdagen avslår motion 2000/01:L605.

12. Verkställighet av dom på skadestånd

Riksdagen avslår motion 2000/01:L601.

13. Ansvar för genmodifierade organismer

Riksdagen avslår motion 2000/01:MJ711 yrkande 18.

Reservation 9 (c)

14. Ersättning för kostnader för fingerade personuppgifter

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ju933 yrkande 25 i denna del.

15. Jämställdhet i försäkringsvillkoren

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:L608 och 2000/01:So545 yrkande 17.

Reservation 10 (c)

16. Patientskadelagen

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:L602 och 2000/01:L603.

17. Utvidgat ansvar för trafikförsäkringen

Riksdagen avslår motion 2000/01:MJ845 yrkande 1.

18. Obligatorisk hundförsäkring

Riksdagen avslår motion 2000/01:L607.

Stockholm den 8 maj 2001

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Rune Berglund (s), Henrik S Järrel (m), Nikos Papadopoulos (s), Elizabeth Nyström (m), Marina Pettersson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Viviann Gerdin (c), Ana Maria Narti (fp), Raimo Pärssinen (s), Lars Lilja (s) och Tomas Högström (m).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

År 1988 beslutade regeringen direktiv till en parlamentarisk kommitté för att se över skadeståndslagens regler om ersättning för ideell skada i samband med personskada (dir. 1988:76). Kommittén antog namnet Kommittén om ideell skada.

Huvuduppgifterna för Kommittén om ideell skada var att överväga vilka ersättningsprinciper som bör tillämpas för ideella skador, hur normer för att bestämma ersättningen bör fastställas och om ersättningsnivåerna bör höjas. År 1990 beslutade regeringen tilläggsdirektiv till kommittén (dir. 1990:66). Enligt dessa skulle kommittén överväga ändringar i ersättningsnivåerna och regelverket vid skadestånd till våldtäktsoffer och offer för andra våldsbrott som ger utrymme för inte bara kompensation för lidandet utan också hjälp till en förändring av livssituationen.

Kommittén om ideell skada behandlade först frågan om vilken ersättning för ideell skada som de som har smittats av hiv genom skadeståndsgrundande handling kan anses berättigade till enligt nuvarande skadeståndsrättsliga principer. I mars 1991 överlämnade kommittén delbetänkandet (SOU 1991:34) HIV-smittade – ersättning för ideell skada. Därefter behandlade kommittén frågan om ersättning för kränkning genom brott i delbetänkandet (SOU 1992:84) Ersättning för kränkning genom brott. I slutbetänkandet (SOU 1995:33) Ersättning för ideell skada vid personskada behandlade kommittén de övriga frågor om skadestånd för ideell skada i samband med personskada som omfattades av utredningsuppdraget.

De två sistnämnda betänkandena har remissbehandlats och ligger till grund för förslagen i den förevarande propositionen 2000/01:68 Ersättning för ideell skada.

I propositionen föreslår regeringen (Justitiedepartementet) – efter hörande av Lagrådet – att riksdagen antar de förslag till ändringar i *dels* skadeståndslagen (1972:207), *dels* trafikskadelagen (1975:1410) och *dels* brottsskadelagen (1978:413) som lagts fram i propositionen. Regeringens förslag återfinns i bilaga 1 och lagförslagen i bilaga 2.

Med anledning av propositionen har två motioner väckts. I detta sammanhang behandlar utskottet även 16 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 2000 som gäller olika skadestånds- och försäkringsrättsliga frågor. Förslagen i motionerna återges i bilaga 1.

Bakgrund

I centrum för den svenska skadeståndsrätten står skadeståndslagen (1972:207). Enligt 1 kap. 1 § gäller lagens regler om inget annat är särskilt föreskri-

vet eller föränleds av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden.

Den grundläggande regeln om skadeståndsansvar på grund av eget vållande finns i 2 kap. 1 § skadeståndslagen. Detta lagrum innehåller den i Sverige sedan länge gällande culparegeln, som innebär att var och en som uppsåtligt eller av oaktsamhet vållar person- eller sakskada är skyldig att ersätta skadan. Regler om skadeståndets bestämmande finns i 5 kap. skadeståndslagen. Den som har tillfogats personskada kan enligt 5 kap. 1 § få ersättning både för ekonomisk och för s.k. ideell skada. Principen är att en skadelidande skall få full ersättning för sina skador. Som ekonomisk skada ersätts sjukvårdskostnader och andra utgifter till följd av skadan samt inkomstförlust. Ideell skada ersätts i form av ersättning för sveda och värk samt lyte eller annat stadigvarande men. Sveda och värk avser i huvudsak fysiskt och psykiskt lidande som skadan fört med sig under den akuta sjuktiden. Lyte och annat stadigvarande men omfattar lidande eller obehag som kvarstår efter den tidpunkt då den skadelidandes invaliditet kan bedömas som varaktig. Till ideell skada hänförs även vissa olägenheter i övrigt till följd av skadan.

Ett utmärkande drag inom den svenska skadeståndsrätten är att ersättningsnivån vid ideella skador i hög grad bestäms genom ett samspel mellan domstolspraxis och försäkringspraxis. Skadestånd för sveda och värk samt lyte och framtida men fastställs i praktiken med ledning av tabeller som uppger schablonbelopp vid olika grader av lidande och olika typer av skador. Tabellerna anger riktpunkter, och varje skadeärende bedöms efter en prövning av förhållandena i det enskilda fallet. Tabellerna används av både domstolar och försäkringsbolag. Att tabellerna fått denna genomslagskraft hänger samman med dels att en rättstillämpning grundad på sådana normer uttryckligen godtogs under förarbetena till 1975 års ändringar i skadeståndslagen (prop. 1975:12 s. 109–111, 149), dels att Högsta domstolen i flera domar godtagit normerna (se exempelvis rättsfallet NJA 1982 s. 793). De tabeller som allmänt används har utarbetats av det rådgivande organet Trafikskadenämnden, vars verksamhet är författningsreglerad.

Rätten till ersättning för ideell skada knyter an till att en personskada uppkommit. I vissa fall kan emellertid ideell skada ersättas även om någon direkt personskada inte föreligger. Enligt 1 kap. 3 § skadeståndslagen skall sålunda bestämmelserna om skyldighet att ersätta personskada tillämpas också i fråga om lidande som någon tillfogar annan genom brott mot den personliga friheten, genom annat ofredande som innefattar brott samt genom vissa andra i bestämmelsen uppräknade brott. Syftet med regeln om ersättning för personligt lidande är att gottgöra den integritetskränkning som följer med de brott som avses med regeln. Ersättningen kan också utgöra kompensation för den oro och det obehag som kan bli följden av ett brottsligt angrepp på den personliga integriteten.

Skadeståndslagen erbjuder också en möjlighet till ersättning för ren förmögenhetsskada. Med ren förmögenhetsskada avses enligt 1 kap. 2 § sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person-

eller sakskada. Den allmänna principen i svensk rätt är att ren förmögenhets-skada endast ersätts om den vållas genom brott, och skadeståndsskyldigheten drabbar enligt 2 kap. 4 § i första hand den som gjort sig skyldig till den straffbara handlingen.

Under vissa förutsättningar kan den som har skadats till följd av brott få ersättning av statliga medel. Bestämmelserna härom finns i brottsskadelagen (1978:413). Enligt denna lag prövas ansökningar om ersättning av statliga medel för brottsskador (brottsskadeersättning) av Brottsoffermyndigheten. Brottskadeersättning betalas i första hand för personskador och för kränkning.

Den i svensk skadeståndsrätt grundläggande culparegeln i 2 kap. 1 § skadeståndslagen gäller i och för sig också i fråga om skador som uppkommer vid trafik med motorfordon. På detta område har emellertid de skadelidande ett förstärkt skydd genom trafikskadelagen (1975:1410), som innehåller bestämmelser om trafikförsäkring och om ersättning vid trafikskador.

Propositionens huvudsakliga innehåll

För att stärka rätten till skadestånd för ideell skada föreslår regeringen att nära anhöriga till den som dödas genom en skadeståndsgrundande handling får en lagstadgad rätt till ersättning för de psykiska besvär som han eller hon åsamkas på grund av dödsfallet. Vidare föreslås en ny ersättningspost kallad särskilda olägenheter som har ett snävare innehåll än den nuvarande ersättningsposten olägenheter i övrigt. Samtidigt skall fysiskt och psykiskt lidande omfatta vissa skadeföljder som inte ryms under motsvarande begrepp i dag. Rätten till omprövning av skadestånd utvidgas enligt förslaget till att avse även ersättning för kostnader och ideell skada vid personskada.

Beträffande rätten till ersättning för kränkning genom brott innebär förslaget att en tydligare regel om kränkingsersättning införs och att det i lagen anges vad som särskilt skall beaktas när ersättningen bestäms. Särskilda bestämmelser om kränkingsersättning föreslås införda i brottsskadelagen. Vidare föreslås att rätten till ersättning för båda de nämnda typerna av ideell skada – vid personskada och vid kränkning – skall kunna ärvas i större utsträckning än i dag. Vid den skadelidandes död skall rätten till ersättning gå över på arvingarna, om krav på ersättning har framställts före dödsfallet. Dessutom föreslås att kostnader som har uppkommit på grund av nära anhörigas sjukbesök och omvårdnad skall ersättas mer generöst.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2002.

Utskottets överväganden

Inledning

Det nu aktuella lagstiftningsärendet berör centrala frågor på skadeståndsrättens område. Skadeståndsrätten ger i sina centrala delar lite utrymme för annat än allmänt hållna lagbestämmelser. Skadeståndslagen ger heller ingen uttömmande reglering av skadeståndsrätten. Åtskilliga allmänt erkända skadeståndsrättsliga grundsatsar finns inte i lagen men skall ändå tillämpas. Skadeståndsrätten är därför ett område där rättsbildningen i hög grad styrs av rättspraxis. Inte minst när det gäller ersättningsnivåerna kan utskottet konstatera att betydande höjningar av ersättningarna för ideell skada skett på senare år genom rättspraxis. Allmänt sett innebär de nu föreliggande lagförslagen också en utvidgning av möjligheterna att få skadestånd på ett sätt som stämmer väl överens med utvecklingen av domstolarnas praxis. Utskottet kan också konstatera att förslagen i allmänhet fått en generell utformning även i de fall de innefattar nyheter i sak. Detaljerade ersättningsprinciper, schabloniserade ersättningsbelopp m.m. kommer därmed som hittills att bestämmas i den praktiska tillämpningen i samarbete mellan försäkringssidan och domstolarna.

Utskottet anser att regeringens förslag innebär en välkommen reform av reglerna om ideellt skadestånd. Förslagen bygger på ett gediget utredningsarbete och motiveringarna är allmänt sett utförliga och klargörande. När det gäller förarbetsuttalanden i den typ av lagstiftningsärende som det här gäller vill utskottet dock – i linje med vad Lagrådet uttalat – anföra följande.

Utskottet är på det klara med att det kan ligga nära till hands att fylla ut allmänt hållna bestämmelser genom uttalanden i förarbetena om hur bestämmelserna bör tolkas och tillämpas. Det bör emellertid understrykas att bestämmelserna i främsta rummet bör ges innehåll och utvecklas genom domstolsavgöranden. I den mån förarbetsuttalanden innebär redovisning och klargörande av rättspraxis till belysning av bestämmelsernas tolkning anser utskottet att de kan vara berättigade. Däremot är det enligt utskottets mening på sin plats att vara försiktig med uttalanden i förarbeten som innebär nyheter i sak, särskilt om de också innebär att vägledande prejudikat från Högsta domstolen bör ändras. Utskottet kan inte finna annat än att de förarbetsuttalanden som görs i propositionen har ett förnuftigt innehåll och kan vara till god vägledning vid tillämpningen av de nya bestämmelserna.

Med det anförda övergår utskottet till att under skilda rubriker ta upp de frågor i propositionen som har aktualiserats genom motioner i ärendet eller som eljest tilldragit sig utskottets uppmärksamhet. Därefter behandlar utskottet i två avsnitt vissa andra frågor i olika skadestånds- respektive försäkringsrättsliga frågor som tas upp i motioner från den allmänna motionstiden år 2000.

Ideell ersättning vid anhörigs död

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens förslag om att nära anhöriga till den som dödats genom en skadeståndsgrundande handling skall ha en lagreglerad rätt till skadestånd för personskada som har åsamkats dem till följd av dödsfallet. Motionsyrkanden om införande av en särskild rätt till ersättning för sorg och saknad avstyrks. *Jämför reservationerna nr 1 (m) och nr 2 (fp).*

Enligt 5 kap. 1 § första stycket skadeståndslagen omfattar skadestånd till den som har tillfogats personskada ersättning för sjukvårdskostnad och andra utgifter (punkt 1), inkomstförlust (punkt 2) sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt olägenheter i övrigt (punkt 3). Har personskada lett till döden utgår enligt 5 kap. 2 § skadeståndslagen ersättning för begravningskostnad och, i skälig omfattning, annan kostnad till följd av dödsfallet (punkt 1) samt förlust av underhåll (punkt 2).

Till personskada räknas såväl kroppsliga som psykiska defekttillstånd. Psykiska besvär kan bestå i chockverkan av en viss händelse men också i efterföljande traumatiska neuroser. För att psykiska besvär skall anses som personskada krävs enligt gällande rätt att en medicinskt påvisbar effekt föreligger. Den som drabbas av medicinskt påvisbara psykiska besvär till följd av en skadeståndsgrundande handling som riktar sig mot honom eller henne själv kan bli berättigad till skadestånd för dessa besvär även när han eller hon inte i övrigt tillfogats någon personskada. En rätt till ersättning för psykiska besvär utan någon kroppslig skada kan finnas också i vissa fall när själva den skadeståndsgrundande handlingen riktar sig mot någon annan.

Högsta domstolen har under 1990-talet i fyra avgöranden tagit ställning till frågan i vilken omfattning det finns en rätt till skadestånd för psykiska besvär som någon har drabbats av till följd av att en nära anhörig dödats eller skadats allvarligt (rättsfallen NJA 1993 s. 41 I och II, NJA 1996 s. 377 och NJA 1999 s. 632).

Rättsläget torde i dag vara att det finns en rätt till skadestånd för psykiska besvär som har orsakats av att en nära anhörig dödats, ifall dödandet skett uppsåtligen eller av grov oaktsamhet som ligger mycket nära ett uppsåtligt handlande. Däremot har anhöriga ingen rätt till ersättning för psykiska besvär, om dödandet orsakats av ett enbart oaktsamt eller annat skadeståndsgrundande handlande (strikt ansvar). Det finns inte heller några avgöranden från högre instanser där ersättning har lämnats när någon tillfogats psykiska besvär av vetskapen om att en nära anhörig skadats allvarligt genom en skadeståndsgrundande handling.

I propositionen pekar regeringen på att Högsta domstolen i 1999 års rättsfall uttalat att en mer långtgående utvidgning av rätten till skadestånd för psykiska besvär till följd av någons död eller allvarliga personskada förutsätter så ingående överväganden av både principiell och praktisk natur att de

lämpligen bör ankomma på lagstiftaren. I linje härmed bör det, enligt regeringen, genom lagstiftning bestämmas var gränsen skall gå.

I propositionen kommer regeringen fram till slutsatsen att det förslag som Kommittén om ideell skada lämnade bör genomföras så att den som har åsamkats en personskada till följd av att en nära anhörig har dödats genom en skadeståndsgrundande handling bör få en lagreglerad rätt till skadestånd. Sådant skadestånd skall betalas oavsett grunden för skadeståndsskyldigheten. Det innebär en utvidgning i förhållande till nuvarande praxis. Enligt den föreslagna bestämmelsen skall skadestånd betalas även när dödandet skett genom oaktsamhet som inte är grovt och när den skadeståndsskyldige bär strikt skadeståndsansvar.

En ny bestämmelse bör enligt regeringen lämpligen tas in i 5 kap. 2 § skadeståndslagen, som handlar om efterlevandes rätt till skadestånd till följd av att någon har dödats.

I likhet med Kommittén om ideell skada anser regeringen att även trafikskadeersättning bör omfattas av de nya reglerna. Detta är, enligt regeringens mening, konsekvent med att ersättningsrätten skall gälla även när den som orsakat dödsfallet är ansvarig på strikt grund. Förslaget innebär att en nära anhörig till den som dödas i trafiken har rätt till trafikskadeersättning för sin personskada – i normalfallet ersättning för psykiskt lidande.

Ett alternativ till att ge nära anhöriga en rätt till skadestånd för psykiskt lidande och annan personskada är att ge en rätt till ersättning för den sorg och saknad som de efterlevande upplever när en nära anhörig har avlidit genom en skadeståndsgrundande handling. Det är också möjligt att ha en sådan ersättningspost vid sidan av en rätt till ersättning för psykiskt lidande i form av personskada. En ersättningsmöjlighet för sorg och saknad finns i bl.a. England, Frankrike och Italien.

I propositionen gör regeringen bedömningen att någon särskild rätt till ersättning för sorg och saknad inte bör införas.

Stig Rindborg m.fl. (m) anser i motion L8 att det finns goda argument för att införa en regel om ersättning för sorg och saknad då en nära anhörig dödats. En sådan ersättningsform skulle, enligt motionen, vara enklare att administrera än en ordning med ersättning för psykiska besvär. Den skulle också innebära att svensk rätt harmoniserades med stora delar av andra europeiska länders rätt. Motionärerna anser att ersättning för sorg och saknad skulle kunna utgå till efterlevande make och till föräldrar till barn under 18 år med ett schablonbelopp om 75 000 kr. I motionen yrkas ett tillkännagivande i enlighet med det anförda (yrkande 3).

I motion L9 av Ana Maria Narti och Johan Pehrson (båda fp) hänvisas till att det i flera andra europeiska länders skadeståndsrätt finns en möjlighet till ersättning för sorg och saknad och där utgår med standardiserade belopp. I motionen begärs ett tillkännagivande om att skadeståndslagen bör kompletteras med en regel om ersättning för sorg och saknad (yrkande 1).

Ett motsvarande yrkande finns i motion Ju933 av Siw Persson och Johan Pehrson (båda fp) (yrkande 25 delvis).

Utskottet tolkar yrkandet i motion L8 på så sätt att motionärerna – i stället för en rätt till skadestånd för psykiskt lidande och annan personskada – förordar en rätt till ersättning för den sorg och saknad som de efterlevande upplever när en nära anhörig avlidit genom en skadestandsgrundande handling. Vissa av remissinstanserna har också föreslagit en sådan lösning. Enligt utskottets mening finns det visserligen en del skäl för en sådan ordning. En standardiserad ersättningspost av sådant slag är i allmänhet lättare att hantera i skaderegleringen än skadestånd för den personskada i form av psykiska besvär som kan ha åsamkats den avlidne. Som kommittén och regeringen understryker bör man emellertid inte nu, enligt utskottets mening, upphäva den möjlighet till skadestånd för personskada som slagits fast av Högsta domstolen. I likhet med regeringen anser utskottet att det också är rimligt att skadeståndet bestäms efter besvärens svårighet i det enskilda fallet, låt vara efter schabloner, och att den skadelidande kan få full ersättning såväl för de kostnader och den inkomstförlust som har uppkommit som för det fysiska och psykiska lidande av övergående natur eller av bestående art som han eller hon har åsamkats. En standardiserad ersättning för sorg och saknad i enlighet med vad som föreslås i motion L8 skulle utesluta detta.

Det anförda innebär att utskottet inte kan ställa sig bakom motionsförslaget. Ställningstagandet innebär att utskottet instämmer i regeringens och kommitténs slutsats att den rätt till ersättning som i dag ges i praxis för personskada i form av psykiska besvär inte bör ersättas med en schabloniserad ersättning för sorg och saknad.

Yrkandena i motionerna L9 och Ju933 synes, såvitt utskottet kan bedöma, gå ut på att ersättning för sorg och saknad skall kunna utgå utöver ersättningen för psykiska besvär. Någon remissinstans har också förespråkat en sådan särskild rätt till ersättning för sorg och saknad. De skäl som därvid anförts är att det i rättstillämpningen har krävts att de psykiska besvären skall bevisas, vilket ofta kan vara svårt och omständligt. Dessutom kan det många gånger upplevas som kränkande för en anhörig. Med en schabloniserad rätt till ersättning för sorg och saknad skulle den som inte vill underkasta sig en undersökning av de egna psykiska besvären ändå få ersättning för de starka känslor och de mer eller mindre definierbara psykiska påfrestningar som typiskt sett uppkommer vid en nära anhörigs död.

Som regeringen anför finns dock flera omständigheter som talar emot den av motionärerna förordade särskilda rätt till ersättning för sorg och saknad. För det första skulle en sådan rätt vara en principiell nyhet i svensk skadestandsrätt, och en seriös bedömning av frågan bör därmed åtföljas av överväganden om en motsvarande eller liknande rätt bör finnas i andra sammanhang, exempelvis en rätt till ersättning för de känslor av ledsnad och bedrövelse som normalt följer med att ett barn skadas eller förlusten av alla ägodelar i samband med en brand. En sådan principiell nyhet inom den svenska skadestandsrätten bör inte införas utan att mer ingående överväganden kommer till stånd. Vidare uppkommer fråga om skadestandsrätten över huvud taget är ett

ändamålsenligt instrument för att ge ersättning för känslor som sorg och saknad.

För det andra sammanhänger det eventuella behovet av en rätt till ersättning för sorg och saknad i stor utsträckning med bevisproblem. I den frågan bör erinras om att Högsta domstolen genom en dom hösten 2000 (rättsfallet NJA 2000 s. 521) kan sägas ha infört en bevislättnad för psykiska besvär som tillfogats på grund av att en nära anhörig dödats genom en uppsåtlig eller därmed jämförlig handling. Enligt regeringens bedömning, till vilken utskottet ansluter sig, är det naturligt att vid en lagstadgad rätt till ersättning i detta avseende utgå från en sådan bevislättnad, och utgångspunkten bör vara att samma beviskrav gäller oavsett om skadan framkallats uppsåtligen eller av ett grovt vårdslöst eller ett enbart vårdslöst beteende. Det finns inte heller skäl att här särbehandla fall där skadeståndet är strikt. Vid en lagstadgad rätt till ersättning för psykiskt lidande till följd av att en nära anhörig dödats bör det alltså, enligt vad regeringen också uttalar, normalt inte krävas läkarintyg eller liknande utredning för att styrka att de psykiska besvären är att hänföra till personskada. När det inte är aktuellt att ersätta andra skadeföljder än sveda och värk bör man utan närmare utredning kunna utgå från att dessa besvär innebär en personskada. Därmed förlorar också det viktigaste skälet för en rätt till ersättning för sorg och saknad sin tyngd.

I sammanhanget vill utskottet vidare peka på att det i praktiken inte är någon större skillnad mellan en rätt till ersättning för psykiska besvär som normalt inte behöver styrkas med läkarintyg eller liknande utredning och en rätt till ersättning för sorg och saknad. De praktiska konsekvenserna att ersättningen avser psykiska besvär, och inte sorg och saknad, torde framför allt visa sig däri att en rätt i enskilda fall till ersättning utöver ett schablonbelopp fordrar en särskild utredning som påvisar ovanligt omfattande psykiska besvär.

Mot bakgrund av vad som sålunda anförts instämmer utskottet i regeringens och kommitténs bedömning att det inte bör införas någon särskild rätt till ersättning för sorg och saknad. Ställningstagandet innebär att utskottet inte kan ställa sig bakom de förslag som förts fram i motionerna L9 och Ju933.

Utskottet kommer således till samma slutsats som regeringen, nämligen att kommitténs förslag bör genomföras. Den som har åsamkats en personskada till följd av att en nära anhörig har dödats genom en skadeståndsgrundande handling får därigenom en lagreglerad rätt till skadestånd. Vid en sådan rätt bör det normalt inte krävas läkarintyg eller liknande utredning för att styrka de psykiska besvären. En ny bestämmelse bör tas in i 5 kap. 2 § skadeståndslagen. Lika lite som andra regler i skadeståndslagen får den nya bestämmelsen läsas motsatsvis så att den utesluter en rätt till skadestånd i andra fall. Någon särskild rätt till ersättning för sorg och saknad bör inte införas.

Med det anförda tillstyrker utskottet propositionen i denna del och avstyrker bifall till motionerna L8 yrkande 3, L9 yrkande 1 och Ju933 yrkande 25 i denna del.

Kostnader för anhöriga

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens förslag som innebär att anhörigas inkomstförluster och kostnader vid sjukbesök hos den skadade liksom anhörigas kostnader för omvårdnad kan ersättas i något större omfattning än i dag. Därmed avstyrker utskottet bifall till ett motionsyrkande om precisering av anhörigkretsen i lagtexten. *Jämför reservation nr 3 (m).*

Skadestånd till den som tillfogats personskada omfattar ersättning för bl.a. sjukvårdskostnad och andra utgifter (5 kap. 1 § första stycket 1 skadeståndslagen).

I propositionen anför regeringen att även anhöriga till den skadelidande kan åsamkas kostnader och andra ekonomiska förluster med anledning av skadan. I rättspraxis har skadestånd utgetts för sådana förluster när dessa kan hänföras till den skadelidande. Det gäller t.ex. anhörigas kostnader och inkomstförluster för sjukbesök liksom för vård av den skadade i hemmet. Regeringen konstaterar att praxis är tämligen liberal när det gäller ersättning för anhörigas sjukbesök under den akuta sjukdomstiden. Däremot intas en mer restriktiv hållning när det gäller sjukbesök för tiden därefter. Är den skadade inte ett barn och är skadan inte livshotande finns sålunda enligt regeringen små möjligheter att få ersättning för anhörigas kostnader för sjukbesök när det inte gäller den akuta sjukdomstiden.

Enligt regeringen bör anhörigas inkomstförluster och kostnader vid sjukbesök hos den skadade kunna ersättas i något större omfattning än som nu görs. Det är, anför regeringen, rimligt om skadestånd för sådana förluster kan betalas även efter den akuta sjukdomstiden, inte bara när den skadade är ett barn utan också när det är fråga om en vuxen som inte lider av en livshotande skada. En förutsättning bör dock vara att besöken är till gagn för den skadade. Även när det gäller kostnader för anhörigas insatser för omvårdnaden av den skadade är det, enligt regeringen, befogat med en mer generös inställning.

Regeringen föreslår en utvidgning av ersättningsmöjligheterna för kostnader för anhöriga. Detta markeras genom en ändring i 5 kap. 1 § första stycket 1 skadeståndslagen. Enligt vad regeringen anför bör regeln främst ta sikte på make, registrerad partner, sambo, barn och föräldrar.

I motion L8 av Stig Rindborg m.fl. (m) konstateras att den personkrets som anses stå den skadelidande särskilt nära inte preciseras i den föreslagna lagtexten. Enligt motionärernas mening bör lagstiftarens avsikt i fråga om den avsedda personkretsen komma till uttryck i lagens ordalydelse, eftersom tillämpningssvårigheter annars kan uppstå vid den praktiska skaderegleringen. I motionen yrkas därför att riksdagen beslutar om en precisering av närståendekretsen i lagrummet till make, registrerad partner, sambo, barn och föräldrar (yrkande 1).

Utskottet vill för sin del framhålla att en sådan uppräkningslista som motionärerna vill ha inte skulle medge en nyanserad bedömning med hänsyn till de särskilda omständigheter som kan finnas i det enskilda fallet. Det kan, enligt utskottets mening, inte uteslutas fall där det är rimligt att låta en person som står den skadelidande särskilt nära omfattas av skadeståndsmöjligheten utan att för den skull tillhöra den med bestämmelsen närmast avsedda personkretsen. Utskottet delar därför regeringens uppfattning att lagen inte bör innehålla en uppräkningslista av vissa personkategorier, utan endast bör ange att det skall röra sig om den som står den skadade särskilt nära.

Med det anförda tillstyrker utskottet regeringens lagförslag och avstyrker bifall till motion L8 yrkande 1.

Hushållsarbete i hemmet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att det inte krävs någon lagändring i fråga om ersättningsposten inkomstförlust. Därmed bör riksdagen avslå ett motionsyrkande om viss justering av lagtexten. *Jämför reservation nr 4 (m).*

Enligt 5 kap. 1 § första stycket 2 omfattar skadestånd till den som har tillfogats personskada ersättning för inkomstförlust. Eftersom de flesta som får ersättning för inkomstförlust är arbetstagare, motsvarar ersättningen arbetsförtjänst som gått förlorad. Lagtexten innehåller i andra stycket av paragrafen en beskrivning av hur ersättning för inkomstförlust skall beräknas. För vissa skadelidande som inte har haft särskild lön för sitt arbete måste emellertid inkomstförlusten uppskattas skönsmässigt (jfr prop. 1975:12 s. 148 och s. 156). En sådan grupp är egna företagare. För att möjliggöra ersättning i dessa fall föreskrivs i 5 kap. 1 § tredje stycket första meningen att med förlust av inkomst även skall avses intrång i näringsverksamhet. En annan grupp av skadelidande vars inkomstförlust måste bedömas skönsmässigt utgörs av personer som till väsentlig del skötte hushållet i hemmet. I 5 kap. 1 § tredje stycket andra meningen skadeståndslagen föreskrivs därför att värdet av hushållsarbete i hemmet skall likställas med inkomst.

Gällande rätt innebär att den som på heltid eller deltid har arbetat i hemmet men som på grund av en skada inte längre kan göra det kan få ersättning – i form av ersättning för inkomstförlust – motsvarande vad det kostar att anlita hjälp från utomstående. I princip gäller det även om någon kostnad för hjälpen i praktiken inte uppkommer på grund av att andra familjemedlemmar tar över arbetet utan att kräva någon särskild ersättning från den skadelidande.

Regeringen har i propositionen inte någon erinran mot innebörden av gällande rätt och anser att någon lagändring inte behövs.

I motion L8 av Stig Rindborg m.fl. (m) begärs att riksdagen justerar ordalydelsen i 5 kap. 1 § tredje stycket andra meningen skadeståndslagen så att ”hushållsarbete i hemmet” ersätts med ”husligt arbete i hemmet”. Det är,

enligt motionärerna, av vikt att tillmäta husligt arbete ett ekonomiskt värde, inte minst med hänsyn till jämställdhetsaspekten (yrkande 2).

Utskottet vill peka på att Kommittén om ideell skada föreslog en sådan justerad lydelse av det ifrågakavande lagrummet som motionärerna nu förordar. Avsikten var att markera att bestämmelsen inte är tillämplig på hushållsarbete som den skadelidande utfört vid sidan av ett avlönat förvärvsarbete. Enligt utskottets mening behövs emellertid inte den av kommittén och motionärerna föreslagna justeringen. Som regeringen framhåller får avsikten med bestämmelsen anses tydligt framgå genom de ovan redovisade motivuttalandena i samband med bestämmelsens tillkomst år 1976.

Det anförda innebär att utskottet instämmer i regeringens bedömning att någon lagändring i fråga om ersättningsposten inkomstförlust inte krävs. Därmed avstyrker utskottet bifall till motion L8 yrkande 2.

Rätten att ärva ideellt skadestånd

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens förslag att vid den skadelidandes död rätten till skadestånd för ideell skada skall gå över till arvingarna, om krav på ersättning har framställts före dödsfallet. Därmed avstyrker utskottet bifall till motionsyrkanden om en vidare rätt att ärva ideellt skadestånd. *Jämför reservation nr 5 (m, c, fp).*

När en fordran på skadestånd väl har betalats ingår det utbetalda beloppet i den skadelidandes förmögenhet och kan vid dennes död ärvas på samma sätt som andra tillgångar i dödsboet. Det gäller oavsett om skadeståndet avser ekonomisk eller ideell skada. Innan en fordran på skadestånd har betalats är enligt gällande rätt, som den fastslagits i rättspraxis, utgångspunkten såvitt gäller ekonomisk skada att fordringen vid den skadelidandes död utgör en förmögenhetsrättslig tillgång i dennes dödsbo. Är fordringen då inte slutligt fastställd, faller den dock bort till den del den avser tiden efter dödsfallet. I denna situation är det alltså bara skadestånd för tiden fram till dödsfallet som går över på arvingarna. Beträffande en obetald fordran på ideell skada går rätten till skadestånd inte till någon del över på den skadelidandes arvingar, om inte skadeståndet har fastställts före dödsfallet. I sådana fall kan rätten till ideellt skadestånd inte ärvas.

I propositionen föreslås en ny regel i skadeståndslagen (6 kap. 3 §) av innebörd att rätten till skadestånd för ideell skada vid personskada och för kränkning genom brott skall kunna ärvas i större utsträckning än i dag. Vid den skadelidandes död skall rätten till ersättning gå över till arvingarna, om krav på ersättning har framställts före dödsfallet.

I motion L8 av Stig Rindborg m.fl. (m) påpekas att den av regeringen föreslagna ordningen innebär att skadeståndsskyldigheten faller bort om våldet är så grovt att offret avlider utan att ha hunnit framställa några krav. För den som blir misshandlad och lämnad ensam och allvarligt skadad torde det,

enligt motionen, vara svårt att framställa krav på ersättning till skadevållaren eller någon som företräder denne innan han eller hon slutligen dör av skadorna. Motionärerna anser det orimligt att en skadevållare på detta sätt skall komma i ett ekonomiskt sett bättre läge om den skadelidande dör än om denne blir skadad. I motionen yrkas ett tillkännagivande om att ersättningsrätten skall kunna övergå till arvingarna även om den skadelidande inte framställt något krav innan han eller hon avled (yrkande 5).

Ana Maria Narti och Johan Pehrson (båda fp) framhåller i motion L9 att det finns en risk att den av regeringen föreslagna regleringen inte får den effekt som åsyftas. Det finns, anför det i motionen, en uppenbar fara för att ersättningsrätten går förlorad för dem som saknar kunskap om regleringen, vilket kan försämra redan ekonomiskt svaga gruppers situation. Enligt motionen kan den föreslagna regeln också få tillämpningsproblem (yrkande 2).

Även i motion Ju930 av Gun Hellsvik m.fl. (m), från den allmänna motionstiden år 2000, anför det inte är rimligt att gärningsmannen skall kunna undkomma sin skadeståndsskyldighet genom att offret bringas om livet. Regeringen bör därför se över nuvarande regler i syfte att dödsboet alltid skall kunna överta ett krav på ideellt skadestånd (yrkande 13).

Utskottet vill för sin del erinra om att en fordran på skadestånd i allmänhet torde vara förfallen till betalning i den mening som avses i räntelagen (1976:635) i och med att krav har framställts och behövlig utredning har lagts fram. Skadeståndet skall alltså betalas i sin helhet så snart som dessa förutsättningar är uppfyllda, och enligt 4 § andra stycket räntelagen börjar dröjsmålsränta löpa på detta belopp en månad senare. Med hänsyn härtill är det enligt utskottets mening inte rimligt att skadeståndsskyldigheten skulle bortfalla, trots att nämnda förutsättningar är uppfyllda, därför att skadeståndet inte hunnit fastställas före dödsfallet. Det kan ju vara så att skadevållaren avsiktligt förhalar skadeståndsärendet så att den skadelidande inte överlever till dess skadan slutligt regleras. Enligt utskottets mening finns det sålunda anledning att ändra de nuvarande principerna. Att, såsom motionärerna vill, helt släppa kravet på att den skadelidande skall ha framställt ett yrkande anser utskottet inte bör komma i fråga. Enligt utskottets mening är det rimligt att den skadelidande i viss utsträckning måste ha varit aktiv för att få ut skadeståndet. Som Kommittén om ideell skada liksom regeringen förordar bör samma regler gälla vid ersättning för ideell skada vid personskada och vid ersättning för kränkning genom brott.

Utskottet tillstyrker sålunda regeringens förslag att rätten till skadestånd för ideell skada bör övergå till den skadelidandes arvingar om den skadelidande har krävt ersättning före dödsfallet. En särskild bestämmelse om detta bör tas in i skadeståndslagen. Den nya regeln bör, i enlighet med förslaget, gälla även trafikskadeersättning och brottsskadeersättning. Därmed avstyrker utskottet bifall till motionerna L8 yrkande 5, L9 yrkande 2 och Ju930 yrkande 13.

Jämkning på grund av medvållande

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om införande av regler om jämkning av skadestånd och trafikskadeersättning på grund av medvållande som är förmånligare för den skadeståndsskyldige än vad som gäller i dag. *Jämför reservation nr 6 (m).*

Enligt 6 kap. 1 § första stycket skadeståndslagen kan skadestånd på grund av personskada jämkas om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Har en förare av motordrivet fordon som har gjort sig skyldig till trafikonykterhetsbrott skadats, kan dock skadeståndet jämkas vid varje vårdslöshet från förarens sida. Om personskada lett till döden, kan skadestånd till efterlevande också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet. Vidare kan skadestånd med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan. I förekommande fall skall jämkning, enligt vad som föreskrivs i sista stycket i paragrafen, ske efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.

Motsvarande regler om jämkning på grund av medvållande vid personskada finns i 12 § trafikskadelagen (1975:1410).

I propositionen anför regeringen att den inte finner anledning att föreslå någon lagändring avseende principerna för jämkning på grund av medvållande vid personskada.

Enligt motion L8 av Stig Rindborg m.fl. (m) ter det sig främmande att tillerkänna en vårdslös skadelidande ett betydande belopp för exempelvis sveda och värk från en skadevållare som varit långt mindre oaktsam än han eller hon själv. Svensk rätt bör enligt motionen ändras så att jämkning på grund av medvållande vid personskada skall kunna ske redan vid normalgraden av vållande. I motionen yrkas ett tillkännagivande med denna innebörd (yrkande 4).

I motion L604 av Tanja Linderborg m.fl. (v) behandlas frågan om jämkning på grund av medvållande av trafikskadeersättning. Motionärerna anför att det torde strida mot det allmänna rättsmedvetandet att inte enbart det förhållandet att föraren gjort sig skyldig till rattfylleri eller grovt rattfylleri räcker för att skadeståndet skall kunna jämkas utan att det också krävs att föraren varit vårdslös. Alkoholförtäring kan aldrig ursäktas i samband med trafik och därför bör, enligt motionen, jämkning kunna ske så snart föraren dömts för rattfylleri; vårdslösheten skall sålunda presumeras i sådana fall. I motionen yrkas att riksdagen skall begära ett lagförslag från regeringen om ändring av trafikskadelagen i denna riktning.

Utskottet vill erinra om att de nuvarande reglerna i skadeståndslagen om jämkning på grund av medvållande tillkom år 1975 (prop. 1975:12, bet. LU 1975:16). De nya reglerna innebar, genom att jämkning inte kan ske annat än

om den skadelidande har medverkat uppsåtligt eller grovt vårdslöst, att möjligheterna att jämka skadestånd vid personskada begränsades väsentligt, medan möjligheterna att jämka skadestånd vid sakskada och ren förmögenhetsskada bibehölls i stort sett oförändrade. Bakgrunden till ändringarna var ett förändrat synsätt (prop. 1975:12 s. 131). Enligt detta synsätt bör skadeståndsreglerna vara utformade så att de tillgodoser socialt motiverade ersättningsbehov samtidigt som de leder till en samhällsekonomiskt rationell fördelning av de förluster som uppkommer genom skadefall. För personskadornas del ansågs att en tillämpning av de dåvarande medvållandereglererna fick konsekvenser som inte var förenliga med det nya betraktelsesättet. Man menade att det från sociala och humanitära synpunkter inte var rimligt att de som drabbades av en skada skulle bli lidande för all framtid av en tillfällig oaktsamhet. Vidare ansågs att tillgängliga ekonomiska resurser skulle utnyttjas bäst om skaderiskerna i samhället slogs ut på så många händer som möjligt. Om fullt skadestånd utgick skulle det, enligt detta synsätt, ofta leda till en acceptabel riskspridning eftersom skadeståndet i de flesta fall skulle täckas av en ansvarsförsäkring; en jämkning av skadestånd på grund av medvållande torde däremot i de flesta fall medföra att skadan delvis skulle komma att stanna på den skadelidande.

Genom 1975 års reform fick Sverige medvållanderegler som från ett internationellt perspektiv måste betraktas som generösa mot den skadelidande. Det kan nämnas att Kommittén om ideell skada inte funnit något land som har motsvarande regler i sin allmänna skadeståndslagstiftning. Däremot konstaterar kommittén att det finns flera länder, t.ex. Danmark och Finland, som har regler av detta slag i sin lagstiftning om ersättning för trafikskador. Mot den bakgrunden för kommittén en diskussion kring frågan om möjligheterna att jämka skadeståndet vid personskador bör utvidgas (SOU 1995:33 s. 403 f.). Kommitténs slutsats är att de sociala och humanitära skäl som år 1975 åberopades till stöd för de nuvarande reglerna i skadeståndslagen om jämkning på grund av medvållande till personskada alltjämt är bärande. Reglerna har vidare, enligt kommittén, bidragit till att skaderegleringen i personskadefallen har förenklats avsevärt.

Utskottet vill i sammanhanget därutöver erinra om den våren 1999 tillkallade Personskadekommittén, som har till uppgift att se över reglerna om samordningen vid personskada mellan skadestånd, ersättning från offentlig försäkring och ersättning från försäkringar av annat slag. Enligt direktiven till kommittén torde det i sammanhanget aktualiseras vissa följdfrågor om jämkning (dir. 1999:18). Det kan, anföras det, bl.a. diskuteras i vilken utsträckning en skyldighet att ge ut skadestånd eller annan ersättning bör jämkas på grund av försäkring och försäkringsmöjligheter och i vilken utsträckning jämkningen bör påverkas av bestämmelserna om regressrätt.

Med hänsyn till det anförda ser utskottet, liksom regeringen, inte skäl att nu förorda ändrade regler i skadeståndslagen om jämkning på grund av medvållande. Utskottet avstyrker därmed bifall till motion L8 yrkande 4.

Vad gäller frågan om jämkning av trafikskadeersättning på grund av medvållande, som tas upp i motion L604, vill utskottet erinra om att riksdagen våren 1999 behandlade en liknande motion om minskade möjligheter för den som gjort sig skyldig till trafiknykterhetsbrott att få trafikskadeersättning (bet. 1998/99:LU19). Utskottet uttalade att det för sin del var ense med motionären om att det är angeläget att se över bestämmelserna på ifrågavarande område. Av flera olika skäl – inte minst vad gäller hänsynen till det allmänna rättsmedvetandet – fanns det enligt utskottet anledning att ifrågasätta om nuvarande bestämmelser är helt igenom tillfredsställande. Enligt vad utskottet hade inhämtat har Försäkringsförbundet i en skrivelse till regeringen i april 1998 (dnr Ju 98/1647) föreslagit att nuvarande lagregler om jämkning av personskadeersättning inom trafikområdet ändras så att jämkning av ersättning till föraren skall kunna ske i alla situationer där föraren varit rattfull vid olyckstillfället, och inte bara när det konstaterats att han eller hon samtidigt har varit vårdslös. I praktiken går det ofta inte att styrka vårdslöshet ens när föraren har varit märkbart påverkad. Förbundet anser vidare att jämkningen bör gå längre än vad som sker i dag, så att en rattfull person inte får mer ersättning än den som är hänvisad till den allmänna försäkringens ersättningsregler.

Utskottet konstaterade våren 1999 att frågan om jämkning av personskadeersättning vid trafiknykterhetsbrott var föremål för beredning inom Justitiedepartementet med anledning av Försäkringsförbundets skrivelse. Mot denna bakgrund ansåg utskottet att något formellt tillkännagivande från riksdagens sida med anledning av den då aktuella motionen inte var behövligt, och utskottet avstyrkte därför bifall till motionen.

Med hänvisning till beredningen av Försäkringsförbundets skrivelse och till Personskadekommitténs pågående arbete anser utskottet att något initiativ från riksdagens sida med anledning av motion L604 inte är påkallat, varför utskottet avstyrker bifall till motionen.

Ersättning för ren förmögenhetsskada, m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå ett motionsyrkande om förbättrade möjligheter att få ersättning för ren förmögenhetsskada på grund av brott samt två motionsyrkanden som behandlar olika frågor om skadestånd till företagare. *Jämför reservationerna nr 7 (m) och nr 8 (m, fp).*

Som nämnts tidigare erbjuder skadeståndslagen en möjlighet till ersättning för ren förmögenhetsskada. Med ren förmögenhetsskada avses enligt 1 kap. 2 § sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada. Den allmänna principen i svensk rätt är att ren förmögenhetsskada endast ersätts om den vållas genom brott, och skadeståndsskyl-

digheten drabbar i första hand den som gjort sig skyldig till den straffbara handlingen (2 kap. 4 § skadeståndslagen).

I motion Ju930 av Gun Hellsvik m.fl (m) anförts att offer för ekonomisk brottslighet många gånger har svårt att få ersättning för den skada de åsamkats, eftersom det många gånger är svårt att få ut någon ersättning från brottslingen. I motionen konstateras också att det inte heller är så lätt för den skadelidande att få brottskadeersättning, eftersom sådan ersättning endast i undantagsfall utgår för ren förmögenhetsskada. Enligt motionen bör den som drabbats av ren förmögenhetsskada få bättre möjligheter att få ersättning. Regeringen bör därför skyndsamt återkomma till riksdagen med lagförslag i denna riktning (yrkande 14).

Utskottet vill med anledning av motionsyrkandet peka på att i fråga om möjligheterna att få skadestånd på grund av brott är bestämmelserna i brottskadlagen (1978:413) av väsentlig betydelse. Lagen innebär att en person som utsatts för brott under vissa förutsättningar har rätt till ersättning från staten för skador som uppkommit till följd av brottet. Ersättning utgår för personskada samt, i vissa fall, för sakskada och ren förmögenhetsskada. Vid ren förmögenhetsskada kan brottskadeersättning dock utgå endast i vissa undantagsfall (3 och 4 §§ brottskadlagen). Det gäller i fråga om s.k. rymningsskador, dvs. skador som vållats av någon som vid tiden för brottets begående var intagen i bl.a. kriminalvårdsanstalt, och det gäller i särskilt ömmande undantagsfall. Här är förutsättningen att den skadelidandes möjligheter att försörja sig allvarligt har äventyrats genom skadan eller att ersättningen annars framstår som särskilt angelägen.

Brottskadeersättningen bestäms i huvudsak enligt skadeståndsrättsliga regler. Ersättningen utgör ett kompletterande skydd och ger skydd endast då andra möjligheter att täcka skadan saknas. När brottskadeersättning bestäms avräknas sålunda skadestånd som har betalats eller bör kunna bli betalt, liksom i stort sett all annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Frågor om brottskadeersättning prövas av Brottsoffermyndigheten.

En motion med motsvarande innehåll som den nu aktuella avslogs av riksdagen våren 1999 på hemställan av justitieutskottet. I sitt av riksdagen godkända betänkande 1998/99:JuU20 uttalade justitieutskottet därvid att det är angeläget att brottsoffer kan få ersättning för sina skador. Vid bedömningen av frågan om i vilken utsträckning brottskadeersättning skall utgå för ren förmögenhetsskada måste emellertid även de statsfinansiella skälen tillmätas stor betydelse. I det sammanhanget anfördes att staten inte kan ta på sig ett obegränsat ansvar för alla förekommande brottskador, utan en begränsning måste ske till de fall där de sociala och humanitära skälen är starkast. Justitieutskottet ansåg därvid att den begränsning som gjorts i brottskadlagen beträffande ersättning för ren förmögenhetsskada var ändamålsenlig.

Våren 2000 behandlade lagutskottet en motion med samma innehåll som den nu aktuella (bet. 1999/2000:LU11). Utskottet kunde för sin del inte finna annat än att den nuvarande bestämmelsen i skadeståndslagen om möjligheter-

na att få ersättning för ren förmögenhetsskada på grund av brott är ändamålsenligt utformad. Det fanns enligt utskottet således inte heller skäl att från skadeståndsrättsliga utgångspunkter frångå riksdagens mindre än ett år tidigare gjorda bedömning såvitt avser det av motionärerna upptagna spørsmålet. Utskottet avstyrkte bifall till motionsyrkandet, och riksdagen följde utskottet.

Enligt utskottets mening saknas det anledning att nu frångå riksdagens tidigare ställningstaganden. Därmed avstyrker utskottet bifall till motion Ju930 yrkande 14.

I detta sammanhang behandlar utskottet två motioner som tar upp vissa frågor om skadestånd till företagare.

I motion L9 av Ana Maria Narti och Johan Pehrson (båda fp) anförs att propositionen inte på ett tillfredsställande sätt behandlar frågan hur skadestånd till egna företagare skall utformas och regleras. Motionärerna anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med överväganden i denna fråga (yrkande 3).

Maud Ekendahl (m) konstaterar i motion L606, från den allmänna motionstiden år 2000, att mervärdesskatt inte utgår på skadeståndsbelopp som domstol dömer ut till en näringsidkare som fått sin egendom stulen eller förstörd genom brott. Förhållandet motiveras, anför motionären, med att den skadelidande kan lyfta av momsens på den ersättningsegendom han eller hon förvärvar. I motionen kritiseras förhållandet och det begärs ett tillkännagivande om att moms skall ingå i skadeståndet.

Med anledning av vad som anförs i motionerna vill utskottet framhålla att skadeståndslagen inte innehåller några särskilda regler om skadestånd till företagare. Det innebär att en företagare som vilken annan skadelidande som helst har rätt till ersättning för den personskada eller sakskada som åsamkats honom eller henne enligt de allmänna reglerna i skadeståndslagen. En annan sak är att från skadeståndsrättslig synpunkt företagarens situation kan vara speciell i vissa avseenden. Sålunda kan det för en företagare vara svårare än för en anställd att beräkna inkomstförlusten till följd av en skada. Av den anledningen föreskrivs, som redan tidigare berörts, i 5 kap. 1 § tredje stycket skadeståndslagen att med inkomstförlust likställs intrång i näringsverksamhet. Med stöd härav kan en företagare erhålla ersättning även för annat än vad som motsvarar värdet av hans eller hennes arbetsinsats i företaget. Ett exempel som nämns i förarbetena till 1975 års ändringar i skadeståndslagen är att en lantbrukare, som blir långvarigt arbetsförmögen, måste slakta ned sin kreatursbesättning och därigenom lider förlust (prop. 1975:12 s. 155 f.). Vid sakskada förutsätts för att ersättning för intrång i näringsverksamhet kan bli aktuell att den skadade egendomen används i rörelse.

När det gäller frågan om skadestånd till företagare vill utskottet också peka på möjligheterna att få ersättning för ren förmögenhetsskada. Hit hör exempelvis förlust genom försämrat rörelseresultat. I många fall är det fullt tillåtligt att tillfoga andra ren förmögenhetsskada, t.ex. då ett företag konkurrerar ut ett annat med tillåtna metoder för ekonomisk konkurrens. Som nämnts tidigare förutsätter ersättning för ren förmögenhetsskada i princip att skadan

orsakats genom brott. Principen gäller naturligtvis inte inom kontraktsrätten. Det finns även utanför avtalsförhållanden flera undantag från principen. Sålunda förekommer ersättningsskyldighet för intrång i immateriella rättigheter enligt de särskilda immaterialrättsliga lagarna även vid icke straffbart intrång.

När det gäller exempelvis intrång i immateriella rättigheter kan det bli aktuellt även med ersättning för ideell skada. Sålunda skall vid patentintrång vid bedömning av ersättningens storlek hänsyn tas även till patenthavarens intresse av att patentintrång inte begås och till övriga omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse, se 58 § patentlagen (1967:837). Avsikten med denna möjlighet till ersättning även för ideell skada är att förbättra patenthavarens möjlighet att få full ersättning för skadan vid patentintrång. Ett annat exempel av intresse i detta sammanhang är lagen (1990:409) om skydd för företagshemligheter, som innehåller bestämmelser om skyldighet att utge skadestånd för ett obehörigt angrepp på en näringsidkares företagshemlighet. Vid bestämmande av skadeståndet skall enligt 9 § hänsyn tas även till näringsidkarens intresse av att hemligheten inte obehörigen utnyttjas eller röjs och till övriga omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Utskottet vill peka på att i Kommitténs om ideell skada betänkande (SOU 1992:84) Ersättning för kränkning genom brott finns en redogörelse för reglerna om ersättning för ideell skada inom olika rättsområden. Flera av dessa regelverk kan, vilket också framgår av utskottets redovisning ovan, få särskild betydelse för skadestånd till näringsidkare. Några särskilda överväganden om skadestånd till företagare har kommittén emellertid inte gjort, och inte heller förekommer sådana i propositionen. Enligt utskottets mening har det inte funnits anledning för regeringen att i detta sammanhang behandla frågan om skadestånd till företagare särskilt.

Det anförda innebär enligt utskottets mening att något initiativ från riksdagens sida med anledning av motion L9 inte är påkallat, och utskottet avstyrker bifall till motionsyrkandet i fråga (yrkande 3).

Vad sedan gäller motion L606 om moms på skadestånd ger frågeställningen utskottet anledning att i detta sammanhang också erinra om reglerna om skadestånd med anledning av sakskada. Enligt 5 kap. 7 § 1 skadeståndslagen omfattar sådant skadestånd ersättning för sakens värde eller reparationskostnad och värdeminskning. Man får här skilja mellan totalskada eller partiell skada på egendomen. Vid totalskada torde man, med stöd av försäkringsrättsliga principer, kunna beräkna skadan med ledning av kostnaden för återanskaffning av ny egendom av samma slag som den skadade vid tiden för skadan med avdrag för ålder och bruk. Beräkningsmetoden ger alltså den skadelidande möjlighet att göra en ersättningsanskaffning. Vid partiell skada på egendomen kan ersättning beräknas genom att fastställa värdet före skadan, baserad på återanskaffningskostnaden, och därjämte fastställa restvärdet, dvs. värdet av vad som återstår efter skadan, samt bestämma ersättningen till skillnaden däremellan. Denna metod kommer ofta till användning vid betydande

skador. En annan metod vid partiell skada är att ersätta kostnaden för reparation jämte eventuell kvarstående värdeminskning på egendomen.

Utskottet vill understryka att skadeståndets främsta funktion är att ge den som lidit skada ett belopp i pengar som skall ersätta den inträffade förlusten. Har den skadelidande exempelvis förlorat sin bil, sina arbetsredskap eller vad det nu är skall skadeståndet möjliggöra för honom eller henne att skaffa en annan motsvarande egendom i stället, och det skall också i viss utsträckning ersätta för mera indirekt förlust som han eller hon lidit, t.ex. för hyra av annan egendom under den tid den skadelidande varit i avsaknad av den skadade egendomen.

Det anförda innebär, med avseende på den i motion L606 behandlade frågan, att någon lagstiftningsåtgärd inte är påkallad. Därmed avstyrker utskottet bifall till motionen.

Utskottet har inte någon erinran mot de förslag i propositionen som inte behandlas särskilt ovan. Sammantaget innebär således utskottets ställningstaganden att lagförslagen tillstyrks.

Vissa andra skadeståndsrättsliga frågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om förmånligare preskriptionsregler vid skadeståndskrav, möjligheter att vägra verkställighet av dom på skadestånd, ansvar för genmodifierade organismer och om ersättning till enskild som fått fingerade personuppgifter. *Jämför reservation nr 9 (c).*

I detta avsnitt behandlar utskottet fyra motionsyrkanden från den allmänna motionstiden i olika skadeståndsrättsliga frågor.

Preskription av skadestånd

Skadeståndskrav enligt skadeståndslagen är underkastade den allmänna fordringspreskriptionen enligt reglerna i preskriptionslagen (1981:130). Huvudregeln är att en fordran preskriberas tio år efter tillkomsten (2 §). Preskriptionen kan avbrytas, och då börjar en ny preskriptionstid att löpa (5 § och 6 §). När det gäller en fordran på skadestånd kan sålunda preskriptionen avbrytas genom att den skadeståndsskyldige får ett skriftligt skadeståndskrav från den skadelidande. Beträffande skadestånd på grund av brott infördes genom preskriptionslagen en särskild regel som innebär att skadeståndsfordran inte preskriberas förrän straffet har preskriberats samt att den skadelidande, efter det att ansvarsfrågan har avgjorts, alltid har ett år på sig att framställa skadeståndsanspråk (3 §).

Åtskilliga speciallagar om skadestånd innehåller bestämmelser om kortare preskriptionstider än enligt den allmänna preskriptionslagen. Sålunda gäller enligt 28 § trafikskadelagen en preskriptionstid om tre år från det att den

skadelidande fick kännedom om att fordringen kunde göras gällande eller tio år från det fordringen tidigast hade kunnat göras gällande. Även enligt patientskadelagen (1996:799) gäller en treårig preskriptionstid från det att den skadelidande fick kännedom om att anspråket kunde göras gällande (23 §). Flera lagar på transporträttens område innehåller också regler om kortare preskriptionstider än enligt den allmänna preskriptionslagen.

I motion L605 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) anförs att det är stötande att preskriptionsreglerna kan medföra att brottslingar som dömts att betala skadestånd, genom att på olika sätt se till att de saknar tillgängliga medel, slipper att betala skadestånd till brottsoffret. Enligt motionären bör sådant skadestånd inte preskriberas förrän den skadeståndsskyldige avlider, och i motionen begärs en lagändring med denna innebörd.

Utskottet kan i viss mån hålla med om att preskriptionsreglerna ibland kan leda till resultat som förefaller hårda mot den skadelidande. Bland annat kan det, genom att preskriptionstiden vid skadeståndsfordringar i princip räknas från det att den skadegörande handlingen vidtogs, inträffa att skadeståndskravet är preskriberat innan någon skada har uppkommit. Det måste emellertid beaktas att preskriptionsreglerna utgör en avvägning och att hänsyn också måste tas till att den som begått ett fel någon gång måste kunna känna sig säker på att inte utsättas för krav på grund av vad som inträffat långt tidigare. Utskottet vill också framhålla att genom preskriptionslagen infördes den ovan nämnda för den skadelidande mer förmånliga särskilda preskriptionsregeln vid skadestånd på grund av brott.

Utskottet kan inte se att det finns skäl att ändra preskriptionsreglerna när det gäller krav på skadestånd och avstyrker därmed bifall till motion L605.

Verkställighet av utländska avgöranden om skadestånd

I motion L601 av Siw Persson (fp) anförs att det förekommer vissa utländska domar som innebär en inskränkning av yttrandefriheten och som innefattar skadeståndsskyldighet för den som fällt de påstått förgripliga yttrandena. Sådana avgöranden skulle enligt motionen inte vara möjliga i Sverige med det starka skydd för yttrandefriheten som finns här. I sådana situationer bör det, enligt motionen, vara möjligt för svenska myndigheter att vägra verkställighet av domarna.

Utskottet vill erinra om att Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1998 s. 817 prövat frågan om det av hänsyn till skyddet för yttrandefriheten i konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) eller till svensk ordre public förelåg hinder för verkställighet av en norsk dom där en norsk medborgare, som haft i uppdrag att tjänstgöra som salfångstinspektör i Norge, förpliktats utge skadestånd till ett antal norska säljare för ärekränkande uttalanden om dem i bl.a. en film som visats i svensk TV. Högsta domstolen konstaterade i sitt avgörande att Europadomstolen varit benägen att se det verkställighetsförfarande som följer på en dom som en del av det förfarande varigenom civila rättigheter och skyldigheter fastställs. Europadomstolens inställning kunde, enligt Högsta

domstolen, tolkas så att det vid flagranta brister i en utländsk rättegång bör ske någon form av överprövning innan en utländsk straffdom verkställs. Mot bakgrund härav fann Högsta domstolen att prövning borde ske av påståendet att den norska domen inte fick verkställas på den grunden att verkställigheten stod i strid med Europakonventionen. Det kunde, anförde Högsta domstolen vidare, emellertid inte bli fråga om att göra en fullständig omprövning av den norska domen. En sådan ordning skulle enligt Högsta domstolen alltför mycket tynga det internationella samarbete som syftar till att underlätta domsverkställighet i andra länder än det där domen meddelats. För länder anslutna till Europakonventionen bör det, anförde Högsta domstolen, normalt vara tillräckligt att myndigheten i verkställighetslandet gör en mera översiktlig granskning för att kontrollera att domen är förenlig med konventionen. Skulle det emellertid, t.ex. genom påpekanden från en part, komma fram någon omständighet som gör att det kan sättas i fråga om domen uppfyller konventionens krav måste granskningen vara mer ingående.

Vid den granskning av den norska domen som enligt det anförda skulle ske i det aktuella verkställighetsärendet fann Högsta domstolen med beaktande av de olika omständigheterna att den norska domen inte kunde anses innefatta någon kränkning av sälvfångstinspektörens rätt till yttrandefrihet enligt Europakonventionen.

När det gällde frågan huruvida det förelåg hinder mot verkställighet av den norska domen av hänsyn till ordre public fanns det, anförde Högsta domstolen, anledning att understryka att det, generellt sett, bara i undantagsfall kan komma i fråga att vägra domsverkställighet på denna grund. Särskilt gäller detta naturligtvis när det är fråga om verkställighet av en dom som är meddelad i ett annat nordiskt land. Frågan om hänsyn till svensk ordre public i det aktuella målet hade enligt Högsta domstolen i första hand anknytning till sälvfångstinspektörens medverkan i den film som visades i svensk television. Högsta domstolen anförde att det får anses att hänsyn till svensk ordre public hindrar verkställighet i Sverige av en utländsk dom på straff eller skadestånd, när ansvarsutkrävandet i det landet framstår som ett kringgående av det svenska grundlagsskyddet för den som medverkar vid tillkomsten av en framställning i något av de särskilt grundlagsskyddade medierna. Hänsynen till svensk ordre public kan emellertid, fortsatte Högsta domstolen, inte sträcka sig så långt att den som medverkar i ett program som visas i svensk television alltid är skyddad mot verkställighet här i landet av en utländsk dom som avser ansvar för medverkan i programmet. Så t.ex. bör en person som ärekränker någon i ett program som visas i ett annat lands television och som sedan återutsänds i Sverige i regel inte kunna undgå verkställighet här av en dom som meddelats i det andra landet på grund av ärekränkingsbrottet där. Slutsatsen är, enligt Högsta domstolen, att det i ett verkställighetsärende får bedömas från fall till fall huruvida omständigheterna bör medföra att verkställighet vägras i Sverige.

Med hänsyn till omständigheterna i det aktuella fallet och förhållandena i övrigt ansåg Högsta domstolen att det inte heller med hänsyn till ordre public kunde anses föreligga hinder för den begärda verkställigheten.

Det bör nämnas att numera regleras verkställighet av bl.a. norska domar i Sverige av Luganokonventionen om domstols behörighet och verkställighet av domar på privaträttens område (prop. 1991/92:128, LU36). Det ordre public-förbehåll som görs i konventionen anses vara tillämpligt endast i exceptionella situationer.

Mot bakgrund av vad som sålunda redovisats anser utskottet att motion L601 inte påkallar någon riksdagens åtgärd, och utskottet avstyrker bifall till motionen.

Ansvar för genmodifierade organismer (GMO)

I motion MJ711 av Lennart Daléus m.fl. (c) begärs ett tillkännagivande till regeringen om att strikt skadeståndsansvar i kombination med en obligatorisk ansvarsförsäkring bör införas för den som introducerar GMO i begränsade försök eller på marknaden (yrkande 18).

Riksdagen behandlade en liknande motion våren 1999 (bet. 1998/99:LU17). I betänkandet konstaterade utskottet sammanfattningsvis att skador orsakade av GMO i betydande utsträckning täcks av bestämmelserna om ett strikt ansvar i miljöbalken. I andra fall torde, såvitt utskottet kunde bedöma, skador orsakade av GMO i många fall omfattas av ett strikt ansvar enligt olika specialförfattningar eller kunna hänföras till det allmänna culpaansvaret enligt skadeståndslagen. Enligt utskottets mening förelåg mot den bakgrunden inte anledning för riksdagen att ta initiativ till förändrade ansvarsregler vid användning av GMO. Utskottet förutsatte emellertid att regeringen noga följer utvecklingen på området och, för det fall det skulle finnas behov av ytterligare lagstiftningsåtgärder, tar initiativ till att sådana kommer till stånd. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets hemställan och avtog den då aktuella motionen.

Då frågan ånyo behandlades våren 2000 med anledning av en liknande motion vidhöll utskottet sin tidigare gjorda bedömning och avstyrkte bifall till motionen i fråga (bet. 1999/2000:LU11).

Utskottet finner inte heller nu skäl att frånga sina tidigare ställningstaganden och avstyrker bifall till motion MJ711 yrkande 18.

Ersättning till enskild för fingerade personuppgifter m.m.

Enligt motion Ju933 av Siw Persson och Johan Pehrson (båda fp) bör personer som fått fingerade personuppgifter, sekretessmarkering i folkbokföringen eller kvarskrivning ha rätt till ekonomisk ersättning för de kostnader som uppkommer (yrkande 25 delvis).

Utskottet vill peka på att frågan om ekonomisk ersättning till enskild som fått fingerade personuppgifter behandlas i regeringens proposition 2000/01:79 om stöd till brottsoffer. I propositionen anför regeringen att det i många fall kan vara skäligt att en person som på grund av förföljelse tvingas byta sin

identitet får ekonomisk hjälp från staten. Det kan vara kostnader som har samband med byte av bostadsort eller med försäljning av en fastighet eller bostadsrätt och kostnader i samband med att den enskilde måste byta arbete. Regeringen erinrar i proposition 2000/01:79 om att den i november 1999 beslutat att uppdra åt Rikspolisstyrelsen att i samverkan med Riksåklagaren, Kriminalvårdsstyrelsen, Domstolsverket och Brottsoffermyndigheten utarbeta ett förslag till ett nationellt handlingsprogram för skydd av vittnen, målsäganden och andra bevispersoner. Uppdraget har redovisats genom att en rapport överlämnats till regeringen i december 2000. I rapporten lämnas bl.a. ett förslag till en lag om skydd för bevispersoner. De personer som omfattas av skydd enligt lagen skall kunna erhålla ersättning för kostnader för boende, uppehälle, resor och andra liknande för programmets genomförande nödvändiga utgifter. I rapporten understryks också nödvändigheten av att samordna det skydd som föreslås i lagen med andra åtgärder såsom sekretessmarkering, kvarskrivning och fingerade personuppgifter.

Enligt vad regeringen vidare anför i proposition 2000/01:79 är det viktigt att frågan om ersättning till dem som är i behov av skydd behandlas uttömmande och i ett sammanhang. Detta görs enligt regeringen lämpligen inom ramen för den fortsatta beredningen av förslaget om det nationella handlingsprogrammet.

Utskottet kan för sin del från skadeståndsrättsliga utgångspunkter inte se något skäl för riksdagen att ta initiativ med anledning av motion Ju933. Därmed avstyrker utskottet bifall till motionsyrkandet (yrkande 25 delvis).

Försäkringsrättsliga frågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om jämställdhet i försäkringsvillkoren, patientskadelagen, utvidgat ansvar för trafikförsäkringen och obligatorisk ansvarsförsäkring för hund. *Jämför reservation nr 10 (c) samt särskilda yttranden nr 1 (fp) och nr 2 (kd).*

I detta avsnitt behandlar utskottet sju motionsyrkanden från den allmänna motionstiden i olika försäkringsrättsliga frågor.

Jämställdhet i försäkringsvillkoren

I motion L608 av Lena Ek (c) anföras att många försäkringsbolag har gjort undantag i försäkringsvillkoren för hemförsäkring genom att ersättning inte utgår i det fall försäkringstagaren blir utsatt för våld i hemmet av närstående. Detta drabbar enligt motionen särskilt kvinnor eftersom sådana brott är mycket vanligare mot kvinnor än mot män. I motionen understryks att förhållandena utgör en stor orättvisa mot kvinnor och är diskriminerande. I motionen yrkas ett tillkännagivande om vad som i motionen anförts om jämställdhet i försäkringsvillkoren rörande brott i hemmet.

Motion So545 av Matz Hammarström m.fl. (mp) har liknande innehåll och i motionen yrkas ett tillkännagivande om att regelsystemet för ersättning av olika slag i anledning av våldsbrott skall vara likvärdigt, även om brottet är utfört mot en kvinna i hemmet (yrkande 17).

En privat försäkring uppkommer genom ett avtal mellan försäkringsgivaren och försäkringstagaren. Civilrättsliga regler om försäkringsförhållanden finns, som framgått tidigare, i lagen (1927:77) om försäkringsavtal. Försäkringsavtalslagen är tillämplig på bl.a. liv- och pensionsförsäkringar liksom andra typer av personförsäkringar. Civilrättsliga regler om försäkringsavtal finns också i konsumentförsäkringslagen (1980:38). Denna lag innehåller bestämmelser – som mestadels är tvingande till förmån för försäkringstagar-sidan – om vissa typer av försäkring som konsumenter tecknar, såsom hemförsäkring, villaförsäkring, reseförsäkring, trafikförsäkring m.m. De båda försäkringsavtalslagarna reglerar försäkringsavtalets ingående och upphörande samt olika allmänna frågor om parternas förpliktelser mot varandra.

På försäkringsområdet pågår sedan länge ett omfattande reformarbete. Försäkringsrättskommittén avlämnade år 1986 delbetänkandet (SOU 1986:56) Personförsäkringslag, vari läggs fram förslag till nya bestämmelser om personförsäkringar som är avsedda att ersätta försäkringsavtalslagens bestämmelser på området. Därefter avlämnade kommittén slutbetänkandet Skadeförsäkringslag (SOU 1989:88). Inom Justitiedepartementet har härefter skett en omarbetning av Försäkringskommitténs förslag, bl.a. med hänsyn till den internationella utvecklingen och till vad som framkommit vid remissbehandlingen av kommittéförslagen. Resultatet av arbetet har redovisats i departementspromemorian (Ds 1993:39) Ny försäkringsavtalslag, vari föreslås en helt ny lag på området. För närvarande pågår beredning i Regeringskansliet av en ny försäkringsavtalslag som skall ersätta 1927 års lag i ämnet och konsumentförsäkringslagen från år 1980. Avsikten är att den nya lagen skall bli en samlad lag för försäkringsavtalsrätten. Den kommer därför att behandla individuell konsumentskadeförsäkring, företagsförsäkring och personförsäkring, grupp-skade- och personförsäkring samt kollektivavtalsgrundad skade- och personförsäkring.

Enligt utskottets mening förtjänar de frågeställningar som tas upp i motionerna en närmare belysning. Utskottet förutsätter att ett sådant arbete kommer till stånd inom ramen för det pågående arbetet inom Justitiedepartementet.

Med hänsyn till det anförda anser utskottet att motionerna L608 och So545 yrkande 17 inte påkallar någon riksdagens åtgärd i förevarande sammanhang, och utskottet avstyrker bifall till motionsyrkandena.

Patientskadelagen

Patientskadelagen (1996:799), som trädde i kraft den 1 januari 1997, innehåller bestämmelser om rätt till patientskadeersättning och skyldighet för vårdgivare att ha en patientförsäkring som täcker sådan ersättning (prop. 1995/96:187, bet. LU27). Lagen bygger i stor utsträckning på den tidigare

frivilliga patientförsäkringen men tillhör nu det obligatoriska försäkringssystemet. Patientskadeersättning lämnas för personskador, såväl fysiska som psykiska, som drabbar en patient i samband med hälso- och sjukvård i Sverige. Förutsättningarna för ersättning anges genom en uppräkningslagen av ett antal olika skadesituationer. I korthet kan sägas att ersättning lämnas för skada som orsakas av undersökning, vård och behandling, oriktiga diagnoser, fel hos eller felaktig hantering av medicinsktekniska produkter och sjukvårdsutrustning, smittämnen som överförs i samband med vården och som lett till infektion, olycksfall som inträffat i samband med vården samt oriktig hantering av läkemedel.

Rätten till patientskadeersättning är fristående från skadeståndsrätten, vilket innebär att patienten inte behöver bevisa att skadan orsakats genom att hälso- och sjukvårdspersonalen gjort sig skyldig till fel eller försummelse för att ersättning skall kunna lämnas. I stället sker bedömningen på objektiva grunder. Ersättningen bestäms i huvudsak enligt reglerna i 5 kap. skadeståndslagen.

Enligt huvudregeln åläggs alla vårdgivare, såväl offentliga som privata, en skyldighet att teckna försäkring som täcker ersättningsskyldigheten. Ersättningen lämnas av försäkringsgivaren, och för att tillgodose patientskyddsintraset i sådana fall då en vårdgivare inte fullgjort sin patientförsäkringsplikt åläggs alla försäkringsgivare som meddelar patientförsäkring ett solidariskt ansvar för ersättningen för skador som inträffar hos vårdgivare som saknat patientförsäkring. Försäkringsgivarna ingår i en patientförsäkringsförening som skall handlägga ersättningsfrågor som rör vårdgivare som inte tecknat försäkring. Vidare skall en patientskadenämnd upprätthållas och bekostas av de i patientförsäkringsföreningen ingående medlemmarna. Nämnden skall på begäran av bl.a. patient, vårdgivare, försäkringsgivare och domstol avge yttranden över ersättningsfall.

Ersättningsbestämmelserna i patientskadelagen, som innebär att även patientens efterlevande kan ha rätt till ersättning, är tvingande till de skadelidandes förmån. Den som vill ha ersättning enligt patientskadelagen kan föra talan om detta vid allmän domstol. Möjligheten för en skadelidande att i stället vända sig mot vårdgivaren med en skadeståndstalan finns dock fortfarande kvar, och patientskadelagen inskränker således inte rätten att föra talan om skadestånd i anledning av inträffad skada.

I motion L602 av Chatrine Pålsson (kd) anförs att eftersom ersättningen enligt patientförsäkringen inte alltid motsvarar de faktiska kostnaderna överväger många skadelidande att vända sig till domstol för att kräva fullt skadestånd. En domstolsprocess kan emellertid verka avskräckande med hänsyn till risken att behöva stå för rättegångskostnaderna. Enligt motionen innebär detta att allt färre vågar anmäla felbehandlingar till domstol. Det synes också som om allt färre felbehandlingar anmäls till försäkringen. Motionären menar att detta kan bero på att anmälningar inom sjukvården inte tas väl upp. Enligt motionen bör dessa förhållanden utredas i syfte att ge större trygghet i vården.

Utskottet vill för sin del framhålla att det är viktigt att förekommande fall av felbehandlingar m.m. inom sjukvården uppmärksammas och leder till anmälan där så är befogat. Enligt utskottets mening saknas dock underlag för att bedöma om det finns fog för påståendet i motionen om att allt färre anmälningar om felbehandling m.m. inom sjukvården sker och att det skulle saknas förtroende för patientskadesystemet som sådant.

Utskottet vill emellertid peka på att Riksdagens revisorer inlett en s.k. förstudie angående granskning av patientskadelagen. Studien avses bli klar till hösten 2001. Förstudien bygger på ett förslag till granskningsärende till Riksdagens revisorer som lagutskottet lämnade i april 2000. I underlaget till förslaget konstaterar utskottet att patientskadelagen varit i kraft drygt tre år och att någon utvärdering av reformen och närmare undersökning av den praktiska tillämpningen av lagens bestämmelser inte kommit till stånd. Den grundläggande och enkla frågeställningen för en granskning bör enligt utskottet vara om patientskadelagen – både från patienternas och vårdgivarnas utgångspunkter – fungerar på det sätt som var tänkt vid lagens tillkomst (se bilaga 2 till lagutskottets protokoll 1999/2000:26).

Enligt utskottets mening bör riksdagen, i avbidan på pågående utredningsarbete, inte vidta någon åtgärd med anledning av motion L602. Utskottet avstyrker därmed bifall till motionen.

Patientskadelagen innehåller en preskriptionsregel i 23 §. Enligt första stycket är preskriptionstiden tre år från det att den skadelidande fick kännedom om att anspråket kunde göras gällande. Rätten till patientskadeersättning förloras i vart fall om den skadelidande inte väcker talan inom tio år från den tidpunkt då skadan orsakades. Preskriptionsavbrott kan även ske genom en anmälan till vårdgivaren eller försäkringsgivaren. I andra stycket finns en bestämmelse som syftar till att hindra rättsförlust för den skadelidande när han eller hon väl anmält skadan till försäkringsgivaren men ärendet regleras först sedan treårs- eller tioårsfristen gått ut eller kort tid dessförinnan. Bestämmelsen innebär att om den som vill ha ersättning gjort en anmälan hos vårdgivaren eller försäkringsgivaren inom den tid som anges i första stycket har han eller hon alltid sex månader på sig att väcka talan sedan han eller hon fått del av försäkringsgivarens slutliga ställningstagande i ärendet.

I motion L603 av Kenneth Lantz (kd) konstateras att det förekommer att patienter drabbas av skador inom sjukvården i form av smittat blod. Bland annat har det inträffat att patienter fått hepatit C men fått kännedom om skadan först sedan preskriptionstiden för ersättningskravet gått ut. Enligt motionen bör preskriptionsreglerna ändras för att undvika ett sådant för den skadelidande hårt resultat (yrkande 1). Det bör också enligt motionen vara möjligt att tolka nuvarande preskriptionsregler förmånligt när det gäller patienter som långt tillbaka smittats med infekterat blod. I motionen yrkas ett tillkännagivande härom (yrkande 2).

Utskottet utgår från att även preskriptionsreglerna blir föremål för uppmärksamhet i Riksdagens revisorers pågående utredningsarbete. Motion L603

påkallar därför inte någon riksdagens åtgärd i förevarande sammanhang, och utskottet avstyrker motionen.

Utvidgat ansvar för trafikförsäkringen

Genom trafikskadelagen (1975:1410) åläggs varje motorfordonsägare att ha trafikförsäkring för sitt fordon. Ersättning betalas ur trafikförsäkringen, så snart någon i fordonet skadats. Både förare och passagerare har rätt till ersättning. Dessutom utgår ersättning ur trafikförsäkringen till andra, t.ex. cyklister och fotgängare, som skadas till följd av trafik med fordonet. Full ersättning utgår för alla personskador, oberoende av om någon har skuld till olyckan eller inte. Ersättning till förare och passagerare betalas ur det egna fordonets trafikförsäkring även om skadorna skulle ha uppkommit vid en kollision med ett annat fordon. Om skadorna har orsakats genom vållande i samband med förandet av ett annat fordon, kan det försäkringsbolag som har betalat ut ersättningen kräva den tillbaka från försäkringen för det andra fordonet.

Den ersättning som skall utgå från trafikförsäkringen skall bedömas med ledning av vad som föreskrivs i 5 kap. skadeståndslagen och lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor. Detta innebär bl.a. att trafikskadeersättning till den som orsakats personskada i följd av trafik med motordrivet fordon skall omfatta ersättning för sjukvårdskostnader och andra utgifter, inkomstförlust samt ideell skada. Av 5 kap. 3 § skadeståndslagen följer emellertid att vid bestämmande av ersättning för inkomstförlust skall avräknas förmån som den skadelidande med anledning av förlusten har rätt till i form av ersättning som betalas på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller på grund av lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller någon annan likartad förmån. Avräkning skall också göras för pension eller annan periodisk ersättning eller sjuklön, om förmånen betalas av en arbetsgivare eller på grund av en försäkring som är en anställningsförmån.

Enligt motion MJ845 av Lars Gustafsson m.fl. (kd) bör kostnaderna för trafikskadade ligga på trafikförsäkringen. Det skulle enligt motionen medföra att försäkringsbolagen skulle bli mer aktiva på trafiksäkerhetsområdet. I motionen begärs att regeringen lägger fram förslag till ändring av trafikförsäkringen enligt vad sålunda anförts (yrkande 1).

Riksdagen har vid flera tillfällen tidigare behandlat liknande motioner som den nu aktuella. Då frågan behandlades våren 1993 konstaterade utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande 1992/93:LU35 att motionärernas förslag innebar en genomgripande förändring, inte bara när det gäller det nuvarande trafikförsäkringssystemet, utan också på ett flertal andra områden. Med hänvisning till ett planerat utredningsarbete i syfte att se över möjligheterna att använda trafikförsäkringarna som ett incitament för att förbättra trafiksäkerheten avstyrkte utskottet bifall till de då aktuella motionerna.

Då spørsmålet ånyo aktualiserades motionsvägen våren 1996 hade utskottet erfarit att en arbetsgrupp inom Försäkringsförbundet utarbetat ett förslag angående försäkringsbranschens möjligheter att ta över vissa av de kostnader

för trafikskador som i dag det allmänna ansvarar för (bet. 1995/96:LU20). Försäkringsförbundet har presenterat arbetsgruppens överväganden i en rapport den 31 januari 1996 som ingetts till Finansdepartementet. Enligt rapporten är det ett realistiskt alternativ att trafikförsäkringsbolagen övertar det ekonomiska ansvaret dels för inkomstförlust vid personskada under yrkesaktiv tid, dels för sådan rehabilitering som syftar till att den skadelidande i största möjliga utsträckning skall kunna bidra till sin försörjning under den yrkesaktiva tiden. Däremot bör enligt rapporten samhället även i fortsättningen stå för sjukvårdskostnaderna. Det ökade ansvaret för trafikförsäkringen bedöms i rapporten få en rad positiva effekter samt skapa större klarhet om trafikens kostnader. Därutöver förbättras möjligheterna att använda försäkringen i trafiksäkerhetsarbetet. I rapporten görs vidare vissa ekonomiska bedömningar om skadekostnadsökningar för försäkringsbolagen och vilka höjningar av trafikförsäkringspremien som skulle behövas.

Utskottet såg positivt på att frågor om försäkringars möjligheter att ge incitament till skadeförebyggande åtgärder aktualiserats i olika sammanhang under senare år. När det gällde den då aktuella frågan borde enligt utskottets mening resultatet av den fortsatta behandlingen inom Regeringskansliet av Försäkringsförbundets rapport avvaktas. Utskottet avstyrkte med det anförda bifall till motionen i fråga.

När frågan om en utvidgad trafikförsäkring nu åter aktualiseras motionsvägen vill utskottet också peka på Personskadekommitténs uppdrag att se över reglerna om samordningen vid personskada mellan skadestånd, ersättning från offentlig försäkring och ersättning från försäkringar av annat slag (dir. 1999:18). Huvudfrågan för kommittén är att ta ställning till vem som i olika situationer slutligt skall svara för ersättningen till den som drabbats av en personskada. I direktiven anføres bl.a. att det för vissa verksamhetsområden satts i fråga om det är rimligt att det allmänna svarar för en så stor del av kostnaderna för personskador som är fallet i dag. Kommittén skall överväga om ansvaret i större utsträckning kan överföras till dem som är upphov till kostnaderna. Personskadekommittén beräknas avsluta sitt arbete senast den 2 januari 2002.

Enligt utskottets mening finns det anledning att avvakta det utredningsarbete som sålunda pågår, varför utskottet avstyrker bifall till motion MJ845 yrkande 1.

Obligatorisk hundförsäkring

Helena Bargholtz och Siw Persson (båda fp) anför i motion L607 att många personer som blir överfallna av hundar står utan möjlighet till ersättning därför att hundägaren inte har någon ansvarsförsäkring för hunden eller tillgångar för tillgodoseende av ett skadeståndsanspråk.

För hundägare föreligger enligt lagen (1943:459) om tillsyn över hundar och katter ett strikt skadeståndsansvar för skador som hunden orsakar. Från och med den 1 januari 2001 är vidare en hundägare, enligt lagen (2000:537) om märkning och registrering av hundar, skyldig att märka och låta registrera

sitt ägarskap i ett för landet centralt register (prop. 1999/2000:76, bet. MJU16). Syftet med lagen är att det skall bli enklare och gå fortare att fastställa vem som är en hunds ägare.

I miljö- och jordbruksutskottets nyss nämnda betänkande anför utskottet bl.a. att det i dag ofta förekommer stora problem med att fastställa vem som är ägare till en viss hund. Detta leder till svårigheter att ställa någon till svars för de skador som en hund kan ha orsakat. Särskilt det snabbt ökande antalet aggressiva och farliga hundar har medfört att problemet blivit ytterst påtagligt och akut. Behovet av att få kännedom och kontroll över dessa hundar är enligt utskottets mening så stort att det bör finnas ett verksamt instrument som gör det möjligt för staten att ingripa och tvinga fram märkning och registrering. Enligt miljö- och jordbruksutskottet finns det ytterligare viktiga skäl för att införa ett hund- och ägarregister. Bland annat kommer myndigheternas djurskyddstillsyn att underlättas genom att en ägare till en vanvårdad hund snabbt kan identifieras. En registrerad ägare får säkrare och snabbare tillbaka en bortsprungen hund. Det blir också lättare att avgöra vem som har ansvaret för skador som en hund orsakat. Enligt miljö- och jordbruksutskottet innebär lagen en klar förstärkning av hundägarens ansvar och bör även uppfattas som en ökad säkerhet för hunden och dess ägare.

Utskottet är inte berett att förorda att det införs en obligatorisk ansvarsförsäkring för hundägare. Enligt utskottets mening bör man nu i stället avvakta vilka effekter den nya lagen om märkning och registrering av hundar kan få.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L607.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Ideell ersättning vid anhörigs död (punkt 1)

av Henrik S Järrel, Elizabeth Nyström, Berit Adolfsson och Tomas Högstrom (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:L8 yrkande 3 samt avslår motionerna 2000/01:L9 yrkande 1 och 2000/01:Ju933 yrkande 25 i denna del samt antar 5 kap. 2 § regeringens förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207).

Ställningstagande

Vi anser, i motsats till regeringen, att det finns övervägande skäl att införa en rätt till ersättning för sorg och saknad i svensk skadeståndsrätt. I allmänhet är en sådan standardiserad ersättningspost enklare att hantera i skaderegleringen än skadestånd för den personskada i form av psykiska besvär som kan ha åsamkats den eller de efterlevande. En ersättningsmöjlighet för sorg och saknad finns också i flera europeiska länder, bl.a. England, Frankrike och Italien. Dessutom har vissa av remissinstanserna förordat en sådan lösning. Regeringens skäl för att ställa sig avvisande till en rätt till ersättning för sorg och saknad, nämligen att den skulle innebära en principiell nyhet i svensk rätt, anser vi kan lämnas utan avseende. Tvärtom utgör jämförelser med andra länders rättsordningar och därav påverkade förändringar i det allmänna rättsmedvetandet starka skäl att införa en rätt till ersättning för sorg och saknad vid nära anhörigs död genom en skadeståndsgrundande handling. Ersättning för sorg och saknad behöver inte heller bestämmas efter ett tidsödande utredningsarbete utan ersättningen kan utgå med ett schablonbelopp uppgående till 75 000 kr.

Vi anser alltså att en regel om ersättning för sorg och saknad bör införas i skadeståndslagen i stället för den möjlighet till ersättning till efterlevande för personskada som regeringen nu föreslår. Regeringen bör snarast återkomma med ett sådant lagförslag till riksdagen. Vad sålunda anförts i reservationen bör riksdagen, med bifall till motion L8 yrkande 3 och med avslag på motion-

erna L9 yrkande 1 och Ju933 yrkande 25 (delvis), som sin mening ge regeringen till känna.

I avvaktan på att regeringen lägger fram förslag till en bestämmelse om rätt till ersättning för sorg och saknad vill vi dock inte motsätta oss att riksdagen nu, som en tillfällig lösning, antar regeringens förslag om en regel om ersättning till efterlevande för personskada.

2. Ideell ersättning vid anhörigs död (punkt 1)

av Ana Maria Narti (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:L9 yrkande 1 och 2000/01:Ju933 yrkande 25 i denna del samt avslår motion 2000/01:L8 yrkande 3 samt antar 5 kap. 2 § regeringens förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207).

Ställningstagande

Jag anser att riksdagen bör anta regeringens förslag till en ny regel om ersättning till efterlevande för personskada. I motsats till regeringen anser vi emellertid att ersättning för sorg och saknad skall kunna utgå utöver ersättning för psykiska besvär som efterlevande kan drabbas av till följd av en nära anhörigs död genom en skadestandsgrundande handling. Någon remissinstans har också förespråkat en sådan särskild rätt till ersättning för sorg och saknad. De skäl som enligt vår mening väger tungt till stöd för en sådan ordning är att det i rättstillämpningen ställs krav på att de psykiska besvären skall bevisas, vilket ofta kan vara svårt och omständligt. Dessutom kan det många gånger upplevas som kränkande för en anhörig att tvingas föra särskild bevisning i sådana frågor. Med en schabloniserad rätt till ersättning för sorg och saknad kan den som inte vill underkasta sig en undersökning av de egna psykiska besvären ändå få ersättning för de starka känslor och de mer eller mindre definierbara psykiska påfrestningar som typiskt sett uppkommer vid en nära anhörigs död.

Vår inställning innebär sålunda att vi tillstyrker regeringens förslag till en ny regel om ersättning för den personskada som efterlevande kan drabbas av vid en nära anhörigs död genom en skadestandsgrundande handling. Denna möjlighet bör emellertid kompletteras med en särskild rätt till ersättning för sorg och saknad. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med ett lagförslag om en sådan ersättningsmöjlighet.

Vad som sålunda anförts i reservationen bör riksdagen, med bifall till motionerna L9 yrkande 1 och Ju933 yrkande 25 (delvis) samt med avslag på motion L8 yrkande 3, som sin mening ge regeringen till känna.

3. Kostnader för anhöriga (punkt 2)

av Henrik S Järrel, Elizabeth Nyström, Berit Adolfsson och Tomas Högröm (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

2. Riksdagen antar 5 kap. 1 § första stycket regeringens förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207) med den ändringen att punkt 1 erhåller i bilaga 3 som *Reservanternas förslag* betecknade lydelse.

Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:L8 yrkande 1.

Ställningstagande

Mot bakgrund av de uttalanden som regeringen gör i propositionen kan vi konstatera att den närståendekrets som avses med regeringens förslag till en mer generös ersättningsmöjlighet för anhörigas kostnader utgörs av make, registrerad partner, sambo, barn och föräldrar. För att inte tillämpningssvårigheter skall uppstå vid den praktiska skaderegleringen bör, enligt vår mening, lagstiftarens avsikt komma till uttryck genom en uttrycklig precisering av närståendekretsen i lagtexten. Detta bör lämpligen ske genom att riksdagen nu beslutar en ändring av regeringens förslag till ny lydelse av 5 kap. 1 § första stycket 1 enligt vad som framgår av reservanternas förslag i bilaga 3.

4. Hushållsarbete i hemmet (punkt 3)

av Henrik S Järrel, Elizabeth Nyström, Berit Adolfsson och Tomas Högröm (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

3. Riksdagen antar 5 kap. 1 § tredje stycket regeringens förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207) med den ändringen att stycket erhåller i bilaga 3 som *Reservanternas förslag* betecknade lydelse.

Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:L8 yrkande 2.

Ställningstagande

Vi kan konstatera att avsikten är att bestämmelsen i 5 kap. 1 § tredje stycket andra meningen skadeståndslagen inte skall vara tillämplig på hushållsarbete som den skadelidande har utfört vid sidan av ett avlönat förvärvsarbete. För att tydliggöra att bestämmelsen endast tar sikte på fall då hushållsarbetet har bedrivits i stället för ett avlönat arbete bör, enligt vår mening, ordalydelsen ändras från "hushållsarbete i hemmet" till "husligt arbete i hemmet". Därmed lyfts också fram att husligt arbete i hemmet har ett ekonomiskt värde, vilket inte minst är viktigt från jämställdhetssynpunkt. Vårt förslag ligger också helt i linje med vad Kommittén om ideell skada föreslagit.

Riksdagen bör sålunda, med bifall till motion L8 yrkande 2, ändra regeringens lagförslag på denna punkt.

5. Rätten att ärva ideellt skadestånd (punkt 4)

av Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Berit Adolfsson (m), Viann Gerdin (c), Ana Maria Narti (fp) och Tomas Högström (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:L8 yrkande 5, 2000/01:L9 yrkande 2 och 2000/01:Ju930 yrkande 13 samt antar

dels 6 kap. 3 § förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207),

dels 9 § regeringens förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410),

dels ock 5 § fjärde stycket regeringens förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413).

Ställningstagande

Den av regeringen föreslagna ordningen innebär att skadeståndsskyldigheten faller bort om våldet är så grovt att offret avlider utan att ha hunnit framställa några krav. För den som blir misshandlad och lämnad ensam och allvarligt skadad torde det vara svårt att framställa krav på ersättning till skadevällaren eller någon som företräder denne innan han eller hon slutligen dör av skadorna.

Vi anser att det är orimligt att en skadevällare på detta sätt skall komma i ett ekonomiskt sett bättre läge om den skadelidande dör än om denne blir skadad. Enligt vår mening finns också en risk att den av regeringen föreslagna regleringen inte får den effekt som åsyftas. Det föreligger en uppenbar fara för att ersättningsrätten går förlorad för dem som saknar kunskap om regleringen, vilket kan försämra redan ekonomiskt svaga gruppers situation. Den föreslagna regeln kan, enligt vår mening, också få tillämpningsproblem.

Med hänsyn till det anförda bör ersättningsrätten övergå till arvingarna även om den skadelidande inte framställt något krav innan han eller hon avled. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med ett lagförslag med denna inriktning. I avvaktan härpå ser vi inget hinder mot att riksdagen nu beslutar den lagändring som regeringen föreslår som trots allt innebär en viss utvidgning av rätten att ärva ideellt skadestånd.

Vad som sålunda anförts i reservationen bör riksdagen, med bifall till motionerna L8 yrkande 5, L9 yrkande 2 och Ju930 yrkande 13, som sin mening ge regeringen till känna.

6. Jämkning av skadestånd på grund av medvållande (punkt 5)

av Henrik S Järrel, Elizabeth Nyström, Berit Adolfsson och Tomas Högstöm (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:L8 yrkande 4.

Ställningstagande

Enligt vår mening ter det sig främmande att tillerkänna en vårdslös skadelidande ett betydande belopp för exempelvis sveda och värk från en skadevållare som varit långt mindre oaktsam än han eller hon själv. Vi anser därför att svensk rätt bör ändras så att jämkning på grund av medvållande vid personskada skall kunna ske redan vid normalgraden av vållande. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag med denna inriktning.

Vad som sålunda anförts i reservationen bör riksdagen, med bifall till motion L8 yrkande 4, som sin mening ge regeringen till känna.

7. Ersättning för ren förmögenhetsskada (punkt 7)

av Henrik S Järrel, Elizabeth Nyström, Berit Adolfsson och Tomas Högstöm (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:Ju930 yrkande 14.

Ställningstagande

Vi kan konstatera att offer för ekonomisk brottslighet många gånger har svårt att få ersättning för den skada de åsamkats. Visserligen skall även ren förmögenhetsskada ersättas enligt skadeståndslagen när den tillfogats någon genom brott. Sådana ersättningsanspråk måste emellertid i första hand riktas mot brottslingen, som många gånger saknar åtkomliga utmättningsbara tillgångar. Ett offer för ekonomisk brottslighet kan heller inte i samma utsträckning som övriga brottsoffer vända sig till Brottsoffermyndigheten för att få ersättning enligt brottsskadelagen, eftersom ersättning för ren förmögenhetsskada endast utgår i undantagsfall.

Enligt vår mening bör även den som utsatts för ekonomisk brottslighet ha möjlighet till ersättning, och regeringen bör därför skyndsamt återkomma med förslag till förbättrade möjligheter till ersättning för ren förmögenhets-

skada på grund av brott. Det anförda bör riksdagen, med bifall till motion Ju930 yrkande 14, som sin mening ge regeringen till känna.

8. Skadestånd till företagare (punkt 8)

av Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Berit Adolfsson (m), Ana Maria Narti (fp) och Tomas Högström (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:L9 yrkande 3.

Ställningstagande

Vi anser att det är en brist att regeringen i lagstiftningsärendet inte närmare övervägt frågan om skadestånd till företagare. Enligt vår mening ger företagarens situation anledning till särskilda frågeställningar från skadeståndsrättslig synpunkt vilka förtjänar en närmare belysning. Det kan gälla frågor om företagares möjlighet att få ideellt skadestånd och om deras möjlighet att få ersättning för ren förmögenhetsskada. Vidare kan det gälla spörsmål om hur företagares inkomstförlust skall beräknas m.m.

Även företagares möjlighet att teckna försäkringar för den skada de kan drabbas av liksom deras behov av ansvarsförsäkringar är av intresse i sammanhanget. Det förekommer att försäkringsbolag vägrar teckna försäkring med vissa företagarkategorier. Även frågor av detta slag förtjänar, enligt vår mening, en närmare belysning. Vi anser att regeringen snarast bör ta initiativ till att utreda olika frågeställningar om skadestånd och försäkringar som särskilt berör företagares förhållanden.

Vad som sålunda anförts i reservationen bör riksdagen, med bifall till motion L9 yrkande 3, som sin mening ge regeringen till känna.

9. Ansvar för genmodifierade organismer (punkt 13)

av Viviann Gerdin (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:MJ711 yrkande 18.

Ställningstagande

Enligt min mening bör skadeståndsansvaret för den som introducerar en gen-tekniskt förändrad organism i begränsade försök eller på marknaden vara

strikt. För att det ekonomiska ansvaret skall fungera i praktiken bör det kombineras med en obligatorisk ansvarsförsäkring. Med en sådan ordning skulle riskkostnaden för bioteknikföretagen och deras kunder bli tydligare. Ett strikt skadeståndsansvar skulle, enligt min mening, dessutom vara ett bra komplement till myndigheternas tillståndsprovning. Det bör ankomma på regeringen att till riksdagen återkomma med erforderliga lagförslag i enlighet med vad jag sålunda anförde.

Vad som nu uttalats i reservationen bör riksdagen, med bifall till motion MJ711 yrkande 18, som sin mening ge regeringen till känna.

10. Jämställdhet i försäkringsvillkoren (punkt 15)

av Viviann Gerdin (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 15 borde ha följande lydelse:

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:L608 och 2000/01:So545 yrkande 17.

Ställningstagande

Jag vill särskilt peka på det förhållandet att många försäkringsbolag har gjort undantag i försäkringsvillkoren för hemförsäkring genom att ersättning inte utgår i det fall försäkringstagaren blir utsatt för våld i hemmet av närstående. Detta drabbar särskilt kvinnor eftersom sådana brott är mycket vanligare mot kvinnor än mot män. Enligt min mening innebär försäkringsvillkoren en stor orättvisa mot kvinnor och är diskriminerande.

Mot denna bakgrund bör en närmare genomlysning göras från jämställdhetssynpunkt av försäkringspraxis och förekomsten av olika försäkringsvillkor samt överväganden komma till stånd om hur större jämställdhet kan åstadkommas i försäkringsvillkoren. Det får ankomma på regeringen att initiera ett sådant utredningsarbete.

Vad som sålunda anförts bör riksdagen, med bifall till motionerna L608 och So545 yrkande 17, som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Jämställdhet i försäkringsvillkoren (punkt 15)

av Ana Maria Narti (fp).

Jag konstaterar att det i mer än 15 år inom Regeringskansliet har pågått arbete med att reformera försäkringsavtalsrätten utan att något lagförslag har kunnat presenteras för riksdagen. Detta förhållande är inte acceptabelt med tanke på det stora behovet av en modern lagstiftning på området. Gång på gång uppmärksammas problem och orättvisor på försäkringsområdet, bl.a. när det gäller möjligheterna för olika kategorier av försäkringstagare att teckna försäkringar av skilda slag och i fråga om hur försäkringsvillkoren utformas. Jag anser därför att det är hög tid att regeringen lägger fram ett förslag till riksdagen om en ny försäkringsavtalslag som syftar till att lösa de frågeställningar och problem som med tiden uppmärksammats för olika försäkringstagargrupper såsom kvinnor, företagare, barn m.fl.

Vad jag nu anfört har ett vidare syfte än motionerna L608 och So545. Jag har därför valt att framföra min uppfattning i form av ett särskilt yttrande i stället för att reservera mig till förmån för motionerna.

2. Utvidgat ansvar för trafikförsäkringen (punkt 17)

av Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd).

Vi kan konstatera att Personskadekommittén har i uppdrag att bl.a. se över samordningen vid personskada mellan skadestånd, ersättning från offentlig försäkring och ersättningar från försäkringar av annat slag. Vidare skall kommittén överväga om ansvaret i större utsträckning kan överföras till dem som är upphovet till kostnaderna. Kristdemokraterna anser att en sådan överföring bör kunna ske vad gäller kostnader för trafikskadade. Dessa kostnader bör enligt vår mening ligga på trafikförsäkringen.

Vi förutsätter att Personskadekommittén tar del av den kristdemokratiska motionen MJ845 med förslag om en ändring av trafikförsäkringen med denna innebörd, och att kommittén tar med förslaget i sina överväganden i den pågående utredningen. Vi avstår därför från att reservera oss och nöjer oss med detta särskilda yttrande.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

I proposition 2000/01:68 föreslår regeringen (Justitiedepartementet) – efter hörande av Lagrådet – att riksdagen antar de i propositionen framlagda förslagen till

1. lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207),
2. lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410),
3. lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413).

Lagförslagen har intagits som bilaga 2 till betänkandet.

Följdmotioner

2000/01:L8 av Stig Rindborg m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar att i lagtexten precisera den anhörigkrets som omfattas av rätten till ersättning för kostnader.
2. Riksdagen beslutar att i lagtexten ersätta ordet *hushållsarbete* med *husligt arbete i hemmet*.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om ersättning för sorg och saknad.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om jämkning på grund av medvållande.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om verkan av skadelidandes död.

2000/01:L9 av Ana Maria Narti och Johan Pehrson (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen sin mening vad i motionen anförts om rätt till ersättning för sorg och saknad.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om arvingarnas rätt till ersättning.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om ersättningsreglerna för egna företagare.

Motioner från allmänna motionstiden

2000/01:L601 av Siw Persson (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen beslutar om ändring av lagen om skadestånd i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:L602 av Chatrine Pålsson (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om felbehandlades ekonomiska situation.

2000/01:L603 av Kenneth Lantz (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av patientskadelagens preskriptionsregler enligt vad i motionen anförs.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om preskriptionsbestämmelsernas tolkning avseende blodsmittade patienter.

2000/01:L604 av Tanja Linderborg m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan ändring av trafikskadelagen att vårdslöshet presumeras vid trafikolyckor då föraren dömts för rattfylleri.

2000/01:L605 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i preskriptionslagen i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:L606 av Maud Ekendahl (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att mervärdesskatt skall ingå i de skadestånd som näringsidkare tilldöms i rättegångar.

2000/01:L607 av Helena Bargholtz och Siw Persson (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att hundägare skall vara skyldig att ha obligatorisk hundförsäkring.

2000/01:L608 av Lena Ek (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om jämställdhet i försäkringsvillkoren rörande brott i hemmet.

2000/01:Ju930 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

13. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändrade regler för kränkingsersättning.

14. Riksdagen begär at regeringen lägger fram förslag om förbättrade möjligheter till ersättning för ren förmögenhetsskada på grund av brott.

2000/01:Ju933 av Siw Persson och Johan Pehrson (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om ersättningsfrågor.

2000/01:So545 av Lena Ek m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om ersättning vid våldsbrott.

2000/01:MJ711 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om strikt ansvar och obligatorisk ansvarsförsäkring.

2000/01:MJ845 av Lars Gustafsson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av trafikförsäkringen enligt vad i motionen anføres.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i skadeståndslagen
(1972:207)

2 Förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)

3 Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413)

BILAGA 3

Av reservanternas föreslagna lagändringar

Reservation 3 (punkt 2)

Förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)*Regeringens förslag**Reservanternas förslag*

5 kap.

1 § första stycket

Skadestånd till den som har tillfogats personskada omfattar ersättning för

1. sjukvårdskostnad och andra kostnader för den skadelidande, inbegripet skälig kompensation till *den som står den skadelidande särskilt nära,*

2. inkomstförlust,

3. fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur (sveda och värk) eller av bestående art (lyte eller annat stadigvarande men) samt särskilda olägenheter till följd av skadan.

Skadestånd till den som har tillfogats personskada omfattar ersättning för

1. sjukvårdskostnad och andra kostnader för den skadelidande, inbegripet skälig kompensation till *make, registrerad partner, sambo, barn och föräldrar,*

2. inkomstförlust,

3. fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur (sveda och värk) eller av bestående art (lyte eller annat stadigvarande men) samt särskilda olägenheter till följd av skadan.

Reservation 4 (punkt 3)

Förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Regeringens förslag

Reservanternas förslag

5 kap.

1 § tredje stycket

Med inkomstförlust likställs in-
träång i näringsverksamhet. Med in-
komst likställs värdet av *hushålls-*
arbete i hemmet.

Med inkomstförlust likställs in-
träång i näringsverksamhet. Med in-
komst likställs värdet av *husligt ar-*
bete i hemmet.